

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA

Institutionen för socialt arbete - Sköndalsinstitutet
Socionomprogrammet 160 poäng
Sköndal - Stockholm

I GOD TRO

”En studie av processen in i-, under- och ut ur ett sektmedlemskap”

Socialt arbete 10 poäng, T8

C-uppsats

Vårterminen 2002

Handledare:

Charlotte Engel

Examinator:

Göran Johansson

Författare:

Anders Dahlberg

Förord

En eftermiddag för tre månader sedan plingade det på dörren. När jag öppnade fick jag se två välklädda unga män, de hade besökt mig tidigare. De kom från Jehovas vittnen. Under deras tidigare besök hade vi stått ute i trapphuset och haft teologiska diskussioner om Bibeln. Vid detta besök bestämde jag mig för att ändra strategi. Att diskutera teologin framstod som meningslöst för mig, då de menade att min Bibel inte var riktigt översatt. Istället bestämde jag mig för att fokusera på dem som personer. Jag frågade hur de mådde, hur de trivdes i sin församling och med vittnandet de höll på med. De försökte åter använda sig av bibelcitater medan jag förde tillbaka samtalet med fokus på dem som personer. Jag frågade hur de skulle vilja definiera en sekt och de svarade enligt en gängse definition. Därefter frågade jag hur de skulle vilja beskriva sin egen rörelse. De svarade då att "det är inget fel att tillhöra en sekt, även de första kristna var en sekt". Detta svar gjorde mig både förvånad och fascinerad. Jag fick mig en tankeställare om mina egna fördomar angående begreppet. Jag vill härmed tacka dessa män för denna tankeställare och intresset som väcktes att studera ämnet närmare. Efter det besöket har de inte återkommit...

Denna uppsats handlar till stor del om personer som, liksom dessa ovanstående män, i god tro, utan onda föraningar, gått med i en sekt. Arbetet vänder sig främst till socionomer, men även andra intressenter som har- eller kan komma att ha kontakt med sektmedlemmar och/eller avhoppare från sekter.

Jag vill rikta ett varmt tack till de personer som låtit sig intervjuas. Ni har visat på stort mod och jag är tacksam för det förtroende ni har gett mig. Utan er hade inte denna uppsats blivit till.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
1 BAKGRUND	5
1.1 Problemformulering och Syfte	5
1.2 Metod	5
1.3 Tidigare forskning	8
2 TEORETISK FÖRSTÅELSE	10
2.1 Vad är en sekt?	10
2.2 Faktorer som påverkar processen in i en sekt	14
2.2.1 Rekrytering	16
2.4 Vad har sekten att erbjuda?	19
2.5 Att lämna en sekt	20
2.6 Sammanfattning	20
3 INTERVJUER MED AKTIVA MEDLEMMAR INOM JEHOVAS VITTNEN	22
3.1 Lena 41 år	22
3.2 Sofie 29 år	24
3.3 Sammanfattning	27
4 INTERVJUER MED AVHOPPARE FRÅN JEHOVAS VITTNEN	28
4.1 Sven 50 år	28
4.2 Nabil 47 år	32
4.3 Sammanfattning	35
5 INTERVJUER MED PERSONER SOM ARBETAR/ARBETAT MED FRI	36
5.1 Birgit – aktiv inom FRI	36
5.2 Lars – tidigare aktiv inom FRI	38
5.3 Sammanfattning	41
6 SAMMANFATTANDE ANALYS	42
6.1 Diskussion	45
KÄLLFÖRTECKNING	47
BILAGA	

SAMMANFATTNING

Drygt 20 000 personer i Sverige tillhör den religiösa rörelsen Jehovas vittnen. Med denna uppsats har jag undersökt om rörelsen kan betraktas som en sekt. Jag har också studerat vilka faktorer som spelar in då en individ väljer att gå med i rörelsen. Processen under medlemskapet har jag beskrivit genom att belysa hur församlingslivet upplevs; ur såväl positiv som negativ aspekt. Jag har vidare undersökt vilka orsaker som kan finnas till att lämna rörelsen och hur en sådan process kan se ut. Föreningen Rädda Individen (FRI) är en ideell förening som hjälper avhoppare. I mitt arbete har jag speglat föreningens styrka och svagheter. För att finna svaren på det som anges ovan har jag använt mig av relevant litteratur och kvalitativa intervjuer med såväl aktiva som avhoppade vittnen. Jag har även intervjuat en person som arbetar med FRI och en annan som tidigare gjort det.

Olika kännetecken kan användas för att definiera en sekt. Jehovas vittnen har alla dessa. Rörelsen kan vidare definieras både som revolutionär- och manipulativ sekt. Vägen in i rörelsen sker vanligtvis via vänner och släktingar som är aktiva. Deras dörrknackning är ingen effektiv rekryteringsmetod. De kostnadsfria bibelstudier som rörelsen bedriver i hemmen är dock ett effektivt sätt att få medlemmar. Såväl sociala som psykologiska faktorer påverkar processen in i en sekt. Några exempel på sociala faktorer är familjens förändrade utseende och samhällets ökade tolerans mot avvikare. Psykologiska faktorer kan vara att befinna sig i en kris, att se sig själv som religiös sökare och att uppleva en stark saknad av något/någon.

Faktorer som upplevs positiva med ett medlemskap är främst gemenskapen, känslan av att ha funnit sanningen och att känna sig skyddad mot ett omoraliskt levnadssätt. Det kan också fungera som en väg ut ur destruktiva sammanhang, exempelvis drogmissbruk.

Faktorer som kan upplevas negativt är exempelvis att som ung skilja sig från mängden, att församlingen tar mycket tid och har ouppnåeliga krav, att uppleva begränsad åsiktsfrihet samt dåligt samvete om man inte lyder. Ytterligare negativa faktorer som framkommit är upplevelsen av att skapa sig fiender samt förstörda familjerelationer.

Orsaker som fått personer att lämna rörelsen är främst dess återkommande ändringar i teologin, profetior om världens undergång (Harmageddon) som inte uppfyllts, samt rörelsens fanatiska beteende. Om man avslutar sitt medlemskap i Jehovas vittnen betraktas man som utesluten. Detta innebär att övriga församlingsmedlemmar måste bryta all social kontakt. Om de inte gör det riskerar de själva att uteslutas.

FRI erbjuder avhoppare hjälp genom att ge information om rörelsen och hur manipulation fungerar, något man menar att rörelsen utsätter sina medlemmar för. De kan också förmedla kontakt till andra avhoppare. Kritik som riktats mot föreningen är att de ger sekten skuld för alla individens problem, utan att ta reda på hur avhopparen mådde innan medlemskapet. Att bara umgås med avhoppare kan också leda till bitterhet om man betraktar sig själv som ett offer som fastnar i identiteten ”sektavhoppare”.

Intressanta ämnen för vidare forskning är hur barnen mår i rörelsen samt att granska religionsfrihetens för- och nackdelar i förhållande till eventuella negativa aspekter av medlemskapet i sekter.

1 BAKGRUND

I Sverige råder religionsfrihet sedan 1951. Detta innebär att "varje individ är gentemot det allmänna tillförsäkrad frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion" (Regeringsformen 2:1). Det har dock inte alltid varit så. Enligt kyrkolagen 1686 var alla medborgare skyldiga att bekänna den lutherska tron. Att förneka denna trosuppfattning innebar bestraffning med landsförvisning. Först 1860 blev det möjligt att gå ur Svenska Kyrkan, dock under villkor att man inträdde i ett annat, av staten godkänt, trossamfund (Nationalencyklopedin, NE 1998).

År 2000 hade 21 660 av Sveriges medborgare valt att låta sig döpas, och därmed bli medlemmar, i den religiösa rörelsen Jehovas vittnen. Under förra året (2001) tillkom 364 nya medlemmar. Samma år lämnade 396 medlemmar samfundet av olika anledningar (Danielson 2002). Jehovas vittnens läror bygger på Bibeln, men avviker i flera avseenden från den bibeltolkning som företräds av de stora samfundet. De avvisar också allt samarbete med andra religiösa grupper och betraktas, bland annat på dessa grunder, ofta som en sekt. Rörelsen växte fram på 1870-talet under ledning av Charles Taze Russell (1852-1916) som var inspirerad av adventisternas försök att bestämma tidpunkten för Kristi återkomst (NE 1998). Hans första anhängare kallade sig "russelianare" men efter 1931 tog de namnet Jehovas vittnen (Bengtsson m.fl. 1994). Exempel på hur de skiljer sig från de stora samfundet i sin bibeltolkning är att de förnekar treenigheten och helvetet, de tror inte heller att själen har ett evigt liv och använder Jehova som Guds egennamn. De menar också att de 144 000 som omnämns i Uppenbarelseboken syftar på utvalda Jehovas vittnen som får uppleva evigt liv i himlen. Dessutom hävdar de att Jesus dog på en påle och inte ett kors och de firar inga högtider (Gustafsson m.fl. 1983: 33-37).

Föreningen Rädda Individen (FRI) bildades 1984 och har sedan dess varit i kontakt med cirka 400 avhoppare från olika rörelser. År 2001 sökte i runda tal 3000 personer hjälp, råd och information hos dem. Bland dessa fanns anhöriga, vänner, avhoppare, skolor och andra intresserade. Enligt en ungefärlig beräkning togs 10 % av dessa kontakter angående Jehovas vittnen (Lidros 2002).

1.1 Problemformulering och Syfte

Kan Jehovas vittnen betraktas som en sekt? Vilka yttre faktorer och personliga orsaker spelar in då en individ, i god tro, går med i en sekt? Hur ser processen ut? Vilka fördelar/nackdelar innebär ett medlemskap? Vilka orsaker är vanliga till att medlemmar hoppar av? Hur kan processen att lämna en sekt se ut? Vilken hjälp har FRI att erbjuda?

Syftet med arbetet är att, utifrån ovanstående frågeställningar, klargöra vilka faktorer som styr individers val i processen som sker under tre stadier; in i-, under- och ut ur ett medlemskap. Jag vill också klargöra på vilket sätt avhoppare kan få hjälp från den frivilliga organisationen FRI.

1.2 Metod

För att få information om det som angivits i syftet har jag valt att göra sex kvalitativa intervjuer och en deltagande observation. Syftet med en kvalitativ intervju är att beskriva och förstå de centrala teman som den intervjuade upplever och förhåller sig till. I fokus finns intervjupersonens livsvärld och dennes relation till den (Kvale 1997: 34). Jag har använt mig av intervjuer då dessa är särskilt lämpliga när man vill studera människors syn på meningen hos sina levda liv, beskriva deras upplevelser och klargöra och utveckla deras eget perspektiv

på sin livsvärld. Antalet intervjupersoner är för litet för att göra statistiska generaliseringar (a a: 100, 97). För att öka generaliserbarheten hade jag kunnat valt att använda mig av enkäter. Då hade emellertid djupet och dynamiken i intervjupersonernas svar gått förlorad. Det har heller inte funnits tid till fler kvalitativa intervjuer. Två av intervjupersonerna är idag aktiva medlemmar i Jehovas vittnen. Dessa har jag valt då jag tycker det är angeläget att få deras processer belysta, främst med fokus på vad församlingen har att erbjuda och hur processen in i rörelsen såg ut. De två andra intervjupersonerna är båda avhoppare från Jehovas Vittnen. Dessa ville jag intervjua för att få en bild av deras förlopp genom samtliga tre stadier. Genom att intervjua en person verksam vid FRI och en person som lämnat föreningen, har jag fått kunskap om föreningens för- och nackdelar i hjälpen till avhoppare. Jag har själv gjort ett besök i "Rikets sal" för att, genom deltagande observation, få kunskap om hur man som nykomling blir bemött av rörelsen. Jehovas vittnen kommer i arbetet att förkortas som JV.

Litteratur i form av religionspsykologi, religionssociologi, samt böcker där avhoppare har beskrivit sina erfarenheter har givit mig en teoretisk förståelse inför det fenomen jag studerat. Denna litteratur har jag funnit på Stadsbiblioteket då jag använde mig av sökord som "religionspsykologi", "religionssociologi", "sekt", "sektarism", "Jehovas Vittnen", "avhoppare Jehovas Vittnen". Jag har även fått litteraturtips, broschyrer som berör ämnet samt en D-uppsats om uteslutningsanordningen i JV från FRI. Ytterligare hjälp med relevant litteratur har jag fått av Margareta Skog vid Svenska kyrkans avdelning för forskning och kultur i Uppsala.

Intervjupersonerna. För att finna avhoppare från JV valde jag att söka på Internet, <http://search.msn.se>, med sökord som: "sekt", "sektarism", "Jehovas vittnen", "avhoppare Jehovas vittnen". På så sätt kom jag i kontakt med Stödgruppen Syd, <http://welcome.to/stodgruppen>, som har kontakt med avhoppare från JV över hela landet. Jag sände dem ett mail där jag förklarade vem jag var och vad jag skulle skriva om och bad dem om hjälp med att finna avhoppare i Stockholmsområdet. Jag fick sedan en lista till svar, med nio namn, adresser och telefonnummer för mitt privata bruk. Av dessa nio valde jag bort en som hade adress och telefonnummer i Småland. Ytterligare en valdes bort då telefonnumret inte längre var aktuellt och hänvisning saknades. Två personer tackade nej till att låta sig intervjuas, den ene på grund av tidsbrist, den andre för att han inte fann sig lämplig utifrån mitt syfte då han var mer teologiskt inriktad. Fem personer återstod. Av dessa var det en som jag inte lyckades få tag i, trots flera påringningar och meddelande på telefonsvarare. En annan hade svårt att uttrycka sig på svenska då detta inte var dennes modersmål. Jag fann det därför olämpligt att utföra en intervju, då sökandet efter tolk skulle bli för tidskrävande. Av de återstående tre personerna på listan hade en person endast studerat med JV och eftersom han inte hade varit en döpt medlem så föll han utanför mina kriterier. De två som återstod hade båda en lång erfarenhet som medlemmar i rörelsen och var villiga att ställa upp på en intervju, något som utfördes. Genom en vän fick jag kontakt med en aktiv medlem i JV. Denne gav mig sedan tips på ytterligare en medlem att intervjua. FRI tipsade mig om en person som tidigare deltagit som funktionär i ett av de två rehabiliteringsläger som föreningen anordnat. Han är idag inte aktiv inom FRI.

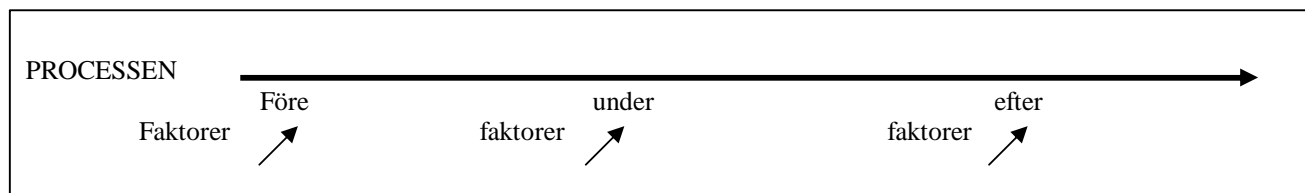
I telefonkontakten med de jag ville intervjua, förklarade jag först hur jag hade fått tag i deras telefonnummer. Jag presenterade sedan kort mitt arbete och på vilket sätt jag var intresserad av deras erfarenheter. Jag beskrev tänkbara frågor som jag kunde ställa, erbjöd dem att vara anonyma och förklarade att jag gärna bandade intervjun om det var okej för dem. De fick också information om att de skulle få kontrollera den utskrivna versionen av intervjun, ifall de ville komplettera eller ta bort något.

Arbetsgång. Intervjupersonerna fick själva välja var intervjun skulle äga rum, då jag ville att det skulle kännas bra och avslappnat för dem. Mitt enda önskemål var att det skulle vara ett ställe där vi kunde samtala relativt ostört. Intervjuerna skedde sålunda på olika platser: i hemmet, på arbetsplatsen och på Kulturhuset. Intervjuformen som jag använt mig av är en *halvstrukturerad intervju*; den omfattar de teman som finns i syftet och förslag till relevanta frågor. Jag har dock varit öppen med att ändra frågornas form och följd för att kunna följa upp svaren och berättelserna från de intervjuade (Kvale1997: 117). För att lättare kunna fokusera på ämnet och dynamiken i intervjun använde jag mig av diktafon (a a: 147). Två av de intervjuade ställde upp att bli inspelade på band under förutsättning att de sedan fick kassetten, något som jag accepterade.

För att få en bättre överblick av intervjuerna skrev jag först ut dem ordagrant. Jag gjorde därefter en narrativ analys av materialet, det vill säga att jag gjorde om intervjuerna till berättelser för att få en mer förtätad och sammanhängande historia (a a: 181). Därefter strukturerade jag intervjuerna kronologiskt, efter ämnen som ”vägen in i Jehovas vittnen”, ”dopet”, ”för- och nackdelar med medlemskapet”. För avhopparna tillkom ämnena ”vägen ut” och ”hjälpen efteråt”. För att få berättelserna mer levande har jag valt att på ett flertal ställen citera intervjupersonerna ordagrant. Detta gör också rättvisa åt intervjupersonerna, att översättningen från muntlig stil till skriftlig form sker i harmoni med deras allmänna sätt att uttrycka sig (a a: 156). Samtliga intervjuade har tagit del av sammanställningen från ”sin” intervju. På så sätt har de kunnat kontrollera övergången från talspråk till skriftspråk. De har alla varit nöjda, med undantag av smärre förtydliganden i vissa fall. Samtliga har, med undantag av representanten från FRI, valt att vara anonyma, vilket innebär att namn och igenkännande drag är ändrade (a a: 109). Citaten och all annan information som framkommer i avsnitt 6, 7 och 8 kommer från den intervjuperson som rubriken anger.

Jag har slutligen analyserat hela materialet genom att tolka intervjuerna emot den teoretiska förståelsen. För att få en bättre överblick på materialet så skrev jag först ut hela arbetet. Jag sökte därefter likheter och skillnader hos de intervjuade, vad beträffar de faktorer och processer jag vill undersöka.

Begreppsdefinition. De *faktorer* som jag hänvisar till i min frågeställning och i mitt syfte är de omständigheter eller förhållanden som påverkar och råder i processerna. Med *processer* menar jag förlopp eller skeenden under olika stadier. Jag har för enkelhetens skull valt att dela in processen under medlemskapet i för- och nackdelar.

Avgränsning. I början av detta arbete hade jag som målsättning att beskriva avhoppares processer från en rad olika sekteristiska rörelser såsom Hare-Krishna, Mormonerna och Scientologerna. Jag insåg dock att detta skulle bli ett alltför stort område med tanke på den tid jag haft till mitt förfogande. Istället för att ”nosa” på ytan hos flera rörelser valde jag ut en som jag kunde studera mer noggrant. Jag valde att se närmare på Jehovas vittnen, dess teologi, medlemmar och avhoppare. Den teologiska delen kommer dock inte att redovisas

ingående i detta arbete. Vissa delar lyfts dock fram då det är kontextuellt nödvändigt. Anledningen till att jag valt just Jehovas vittnen har främst två orsaker:

1. Jag finner rörelsen intressant då dess medlemmar agerar relativt flitigt i samhället (åtminstone där jag bor) samtidigt som de intar en samhällsfrånvänd hållning i sin lära.
2. Många öppnar dörren till sitt hem för vittnen, som på så sätt kommer nära, men jag förmodar att få känner till livet inom rörelsen.

Metoddiskussion. Under mitt arbete har jag varit förskonad från praktiska svårigheter. Vid ett tillfälle skedde dock ett litet missöde. Under en intervju märkte jag, efter drygt en kvarts samtal, att paustangenten på diktafonen var intryckt. Jag hade inte fört några anteckningar under samtalet och slogs av insikten hur mycket en person hinner säga under 15 minuter. Tack vare en tålmodig och förstående intervjuperson kunde jag, under stor vanda, börja om intervjun. Denna gång med bandet rullande.

Reliabilitet och validitet. Genom att använda tidigare forskning, litteratur och kvalitativa intervjuer anser jag att syftet med arbetet uppnåtts, då jag har funnit svar på mina frågeställningar. Intervjupersonerna är få, så generalisering är inte något mål i denna studie. För en av avhopparna som jag intervjuat har lång tid förflutit sedan han var medlem. Jag anser dock inte att detta utgör något problem utifrån de faktorer jag vill undersöka och den ansats jag valt. Tillgången på avhoppare slumpade sig så, att en var uppvuxen i rörelsen och en var det inte. Jag valde därför att ha samma kriterium på de aktiva, en som vuxit upp med rörelsen och en som gått med i vuxen ålder. På samma sätt valde jag att intervjua både en aktiv inom FRI och en som inte längre är aktiv. Dessa val gjorde jag för att få en mer nyanserad bild av både JV och FRI och på så sätt öka validiteten. Det bör beaktas att samtliga intervjuade är präglade av sin nuvarande situation. För avhopparna skulle det kunna innebära att de är besvikna och/eller känner bitterhet mot den församling de en gång engagerat sig i. De aktiva å andra sidan är förmodligen angelägna om att vara goda representanter för JV. Detta kan skapa problem, om man som utomstående vill ha kunskap från aktiva medlemmar, om svårigheter inom rörelsen. Nylund (1998) talar om hur sekter skiljer på den esoteriska världen (sekten) och den exoteriska världen (samhället). Sekten ger ut den information den själv vill ska komma ut (Nylund 1998: 29). Giltigheten i arbetet är förstärkt genom att de intervjuade tagit del av den utskrivna versionen av intervjun. På så sätt har eventuella missförstånd och godtycklig subjektivitet kunnat elimineras (Kvale 1997: 213). Resultaten i den sammanfattande analysen visar på en stor samstämmighet i processen mellan medlemmar och avhoppare, trots skilda nuvarande positioner.

1.3 Tidigare forskning

Under mitt sökande efter relevant forskning och litteratur på området har jag funnit en uppsjö av närliggande arbeten. Jag har dock inte funnit någon som specificerat sig på just Jehovas vittnen och hur hela processen in i- men också ut ur rörelsen, ser ut för dessa individer. Jag ska nedan kort presentera två uppsatser som behandlar närliggande områden. Övrig forskning och litteratur som jag ansett vara väsentlig redovisas under nästkommande avsnitt.

Julia Vagvölgyi skrev 1995 en D-uppsats i socialt arbete vid Sköndalsinstitutet: *När religionen gör ont – en uppsats om destruktiva sekter och deras avhoppare*. I uppsatsen avgränsar hon sig till sekterna Moonrörelsen, Trosrörelsen, Hare Krishna, Kristi Församling och Osho. Materialet bygger till största delen på litteratur, men hon har även valt att intervjua tre personer som på olika sätt är engagerade i arbetet med avhoppare. Underlaget härstammar

främst från USA vilket gör att uppsatsen främst behandlar amerikanska erfarenheter från vissa sekter. De slutsatser som Vagvölgyi i huvudsak kom fram till är följande:

- ? Avhoppare från olika sekter har liknande problem. Eftersom dessa sekter kontrollerar och manipulerar sina medlemmar får detta konsekvenser på flera plan i den utsattes liv. Individen påverkas på ett djupt personligt plan. Tankar, känslor och beteende ändras till att passa sekten. Även yttre faktorer som boende, ekonomi och sysselsättning påverkas. Dessa faktorer spelar in då individen lämnar rörelsen. Existentiella bekymmer, problem med familj och det sociala livet är vanliga problem.
- ? Det är möjligt för vem som helst att gå med i en sekt. Det är dock främst tre grupper som sekterna rekryterar från: ungdomar, pensionärer och människor som eftersträvar utveckling och förbättrad livskvalitet.

Hon beskriver även Robert J Liftons teori om tankekontroll/hjärntvätt samt Steven Hassans teori om kontroll inom en sekt. Hassan presenterar fyra olika sorters kontroll: beteende-, tanke-, känslor-, och informationskontroll (Vagvölgyi 1995).

En annan D-uppsats som befinner sig i mina gränsmarker är: *Uteslutningsanordningen i Jehovas vittnen – vad är dess syften och verkningar* av Kenneth Westberg. Uppsatsen skrevs år 2000 vid Uppsala Universitet. Genom att intervjua fyra uteslutna medlemmar och tre aktiva äldstebröder, samt genom att använda textmaterial publicerat av JV, har Westberg belyst uteslutningsanordningen utifrån både rörelsens och de uteslutnas perspektiv.

Synder som leder till uteslutning om personen inte ångrar sig är, enligt vittnena:

Att ta emot blodtransfusion, att använda tobak, hasch, marijuana och tung narkotika, omåttligt bruk av alkohol, ha arbete kopplat till hasardspel, äktenskapsbrott (dock ej skilsmässa), polygami, otukt (föräktenskapliga förbindelser och homosexuella handlingar), abort, att förkasta tron och/eller lära ut falska läror (vilket är att vara avfälling), samt att umgås med uteslutna vittnen. Personer som själva begär utträde ur JV betraktas som uteslutna. Samma gäller för den som blir medlem i en organisation i strid med JV, till exempel ett politiskt parti. Den uteslutne behandlas med ett totalt socialt avståndstagande från rörelsens sida, inte ens en uttalad hälsning till en utesluten får ske. Undantag finns för släktingar och arbetskollegor. Ett återupptagande i JV kan ske efter en längre tidsperiod, om den uteslutne visar tydliga bevis på ånger och att han lämnat sitt felaktiga handlingssätt.

Enligt JV är uteslutningar nödvändiga för att församlingen ska bevaras ren, med hög moral och genom detta ha Jehovas godkännande, samt för att den syndande ska ångra sig och återvända till JV. De ser verkningarna som positiva. Medlemmarna skyddas och de uteslutna får hjälp att ångra sig och återvända till JV.

De uteslutna däremot, menar att uteslutningens syfte är att bevara församlingen och läran som den är och skydda den mot ifrågasättande. Ett annat syfte är att tvinga tillbaka den uteslutne genom den isolering som uteslutningen innebär, samt att avskräcka övriga medlemmar från att ifrågasätta ledningen inom JV. De uteslutna anser att verkningarna är mycket hårda, och det kan uppstå psykiska problem och självmordsrisk till följd av isoleringen (Westberg 2000).

2 TEORETISK FÖRSTÅELSE

I följande kapitel får vi en definition på vad som kännetecknar en sekt och hur JV kan betraktas som såväl en revolutionär som manipulativ sekt. Sociala och psykologiska faktorer som kan påverka processen in i en sekt kommer att beskrivas, samt vanliga rekryteringsmetoder. Jag kommer även att beskriva mina egna erfarenheter av ett besök i Rikets sal. För- och nackdelar med ett medlemskap samt svårigheter med att lämna en sekt kommer också att framställas. Hela kapitel 2 avslutas med en sammanfattning.

2.1 Vad är en sekt?

Den förhärskande synen på rörelser som betraktas som sekter har ofta varit negativ. Detta beror delvis på teologiska värderingar, där sektens trossystem sällan är förenligt med traditionella trosföreställningar. En annan aspekt som ofta uppmärksammas av samhällsvetenskapliga forskare är sektens totalitarism som kontrasterar mot de demokratiska ideal som, historiskt sett, ofta varit utmärkande för religiösa proteströrelser (Gustafsson 1997: 123). Roy Wallis (1973), en forskare som främst studerade Scientologikyrkan, fann gemensamma drag som var utmärkande för de rörelser som betraktas som sekter. Denna minimidefinition på sekten har sedan använts av bland andra Gustafsson (1997) samt av Geels och Wikström (1997). Wallis definition innefattar också, så vitt jag kan se det, de väsentliga delarna som exempelvis Ernst Troeltsch och Max Weber tar upp i sina religionssociologiska arbeten angående begreppet (NE 1998). Jag vill här använda denna definition för att tydliggöra vad jag menar då jag betraktar JV som en sekt.

Wallis beskriver sektens kännetecken i sju punkter:

1. *Sekten är en frivillig organisation. Medlemskapet förtjänas av individen, istället för att få det sig tilldelat.*

Inom JV är detta mycket utpräglat. De räknar egentligen inte medlemmar, utan hur många som aktivt deltar i att sprida rörelsens budskap genom hembesök eller genom att vittna på annat sätt (Gustafsson 1997: 113). Både Weber och Troeltsch framhöll detta som en viktig definition av en sekt. De kontrasterade kyrkan mot sekten, där kyrkomedlemmarna blir tilldelade sitt medlemskap till följd av att de fötts i samhället. Sekten däremot, har endast personligt omvända anhängare (NE 1998, Wilson 1970: 22). Det kan tilläggas att man i Sverige, genom Svenska kyrkans förändrade relation till staten, inte längre får sitt medlemskap automatiskt tilldelat.

2. *Medlemskapet är exklusivt. Ledarskiktet inom sekten har vissa kriterier av moralisk och ideologisk art som man kräver av medlemmen.*

Inom JV utesluts till exempel den som ifrågasätter den tolkning av läran som görs inom Bibel- och Traktatsällskapet Vaktornet, eller den som inte följer den strikta sexualmoral som rörelsen företräder (Gustafsson 1997: 113). Andra orsaker som kan leda till uteslutning är bland annat rökning, att ta emot blod genom blodtransfusion eller att umgås med andra uteslutna vittnen (Westberg 2000: 42).

3. *Medlemmarna betraktar sig, och uppmuntras att betrakta sig, som en elit med en särskild insikt.*

Sekter som anknyter till kristendomen kompletterar ofta Bibeln med egna skrifter som tillskrivs samma religiösa värde som Nya testamentet. JV menar att Bibeln inte kan förstås utan den handledning som Vaktornets skrifter ger. De föredrar också att läsa ur sin egen

bibelöversättning "Nya Världens översättning" framför den gängse bibelöversättningen (a a: 114). Ett före detta vittne skriver: "Om någon vid dörren som du predikade för ville övertyga dig om sina åsikter, var du tillsagd att gå därifrån. Det var du som hade och erbjöd den enda sanningen, men den personen ansågs då vara för involverad i det ondas tjänst för att du skulle kunna hjälpa honom". Bertilsson (1994) beskriver vidare hur hon som vittne förstod att det inte var bra för henne att umgås med personer utanför kretsen. De tillhörde "världen", var onda och gjorde inte som Gud ville (Bertilsson 1994: 111, 112).

4. Sekten är i konflikt med den sociala omgivningen och ofta också med staten.

"Vittnena avvisar lojalitet mot den nationella staten, eftersom den kommer i vägen för lydnad mot Gud, som är ett villkor för frälsningen. De gör anspråk på att vara en nation för sig" (Wilson 1970: 114). Värnpliktsvägran och att inte rösta i politiska val är exempel på hur JV står i konflikt till staten (1996 offentliggjordes dock i Vaktornet att det var tillåtet att, som vittne, utföra samhällstjänst istället för värnplikt). JV godkänner inte heller internationella fredsbevarande organisationer. FN: s föregångare Nationernas Förbund har framställts som vilddjuret i Uppenbarelseboken, på vilket en sköka rider. Skökan är "den religiösa organisationen" (Gustafsson m.fl. 1983: 38, 39).

5. Inom sig är sekten egalitär.

JV har förvisso en strikt hierarkisk organisation där toppstyret sker från rörelsens huvudkontor i Brooklyn. Ledarskiktet för hela rörelsen består av 18 herrar, där ordförande har en närmast enväldig ställning. Dessa har den yttersta tolkningsrätten i bibelfrågor och om vittnenas levnadssätt. "Den styrande kretsen" anses vara förordnad av Gud. I sektpyramiden (se bilaga) har inte den kvinnlige medlemmen möjlighet att komma ur bottenfältet, där den vanlige medlemmen befinner sig. Hon kan med andra ord inte bli äldste eller del i den styrande kretsen. Trots att rörelsen har en hierarkisk struktur, där kvinnan skall underordna sig mannen, kan den på vissa sätt betraktas som egalitär. Den är egalitär på så sätt att alla har rätt till sanningen, och oavsett på vilken nivå de befinner sig i hierarkin deltar de i arbetet med att sprida sina skrifter och knacka dörr. Det finns inga präster i rörelsen, utan ledningen i församlingen består närmast av de äldste (Nylund 1998: 72, 264, Gustafsson 1997: 114).

6. Sektens budskap är etiskt och asketiskt.

Inom JV kommer asketismen exempelvis till uttryck genom att allt arbete som medlemmarna lägger ner i rörelsen är ideellt och oavlönat. De betonar regler för det dagliga livet, dels etiska regler om umgänget människor emellan, dels asketiska regler som inskränker medlemmens kontakt med världen utanför sekten. Medlemmen bör tänka efter om det är rimligt att spendera pengar och tid, som skulle kunna komma verksamheten till godo, på världsliga nöjen som till exempel biobesök (Gustafsson 1997: 114).

7. Sekten är totalitär. Den kräver ett totalt engagemang och försöker styra hela individens liv.

Ofta har sekten en organisation där medlemmen har ytterst lite inflytande över den egna gruppens angelägenheter. Inom JV tillsätts alla lokala församlingsfunktionärer uppifrån. Den högsta ledningen i ett land har sitt mandat från Vaktornsorganisationen i USA (a a: 114, 115). Varje månad måste medlemmarna lämna in rapporter om hur många timmar de vittnat vid dörrarna, hur mycket av rörelsens litteratur de gett ut och antalet bibelstudier som hållits.

Rapporterna sänds vidare uppåt i organisationen, därmed har ledningen exakt kontroll över hur vittnena sköter sig (Bengtsson m.fl. 1994: 21).

En revolutionär sekt. Utifrån ovanstående definition av vad som kännetecknar en sekt kan man utan problem betrakta JV som en sådan. Bryan Wilson (1970) delar upp begreppet genom att placera sekter i olika grupper, till exempel omvändelsesekter, revolutionära sekter, introverta sekter och reformistiska sekter. JV beskrivs som en *revolutionär sekt*. Detta innebär att de är inriktade på att världen står inför sin undergång och hoppas på en omvälvning i den religiösa ordningen. Världen ses som förfallen och uselheten tolkas som ett tecken på att ett övermänskligt ingripande i världen är nära förestående. Man lägger stor vikt vid Bibelns apokalyptiskt inriktade skrifter och försöker beräkna den exakta tidpunkten för den omvälvande händelsen. Eftersom de har insett hur nära tidens slut vi är, måste de hjälpa till att förmedla denna kunskap till andra. Till skillnad från omvändelsesekten som betonar upplevelsen och det subjektiva betonas här istället förståelse och insikt. Det är ingen känslomässigt betingad tro (Wilson 1970: 93, 113-115, Gustafsson 1997: 115, 116). Enligt JV skulle världsslutet (Harmageddon) inträffa 1875, 1905, 1910, 1914, 1918, 1920, 1924, 1925, 1941, 1975 och är nu framskjutet till 2014 (Nylund 1998: 90, 263). Man kan fråga sig hur rörelsen kan behålla sina anhängare efter alla misslyckade förutsägelser. Inom religionspsykologin talar man om att sekten går från kognitiv *konsonans* till *dissonans* vid dylika bakslag. Med detta menas att gruppen tvingas att konfrontera ett faktum som är helt motsatt deras övertygelse. Genom rationaliseringar från ledaren/ledningen, som till exempel fått nya sanningar, uppstår åter en konsonans och övertygelsen blir starkare än innan den drabbats av dissonans (Geels & Wikström 1997: 286, 289). Individer inne i en grupsituation är mer motståndskraftiga mot ifrågasättande, jämfört med personer som befinner sig utanför en grupp (a a: 288). Till sin hjälp i rationaliseringen kan de också använda sig av utvalda bibelcitat, till exempel:

”Lyckliga är ni när man smädar er och förföljer er och lögnaktigt säger allt möjligt ont mot er för min skull. Gläd er, ja ta glädjesprång, eftersom er lön är stor i himlarna; på det sättet förföljde man ju profeterna före er” (Matt. 5:11-12, NV).

En manipulativ sekt. Nylund (1998) definierar, i sin uppslagsbok över sekter och sektliknande grupper, JV som en *manipulativ sekt*. Exempel på andra manipulativa sekter är Scientologikyrkan, Hare Krishna och Moonkyrkan. ”En manipulativ sekt är en religiös eller annan rörelse som medvetet försöker radera ut jagidentiteten och ersätter den med en pseudoidentitet som styrs av en ideolog eller ideologi” (Nylund 1998: 50, 65). Nylund menar att man kan känna igen en manipulativ sekt genom de fyra A: na: *Aggression*, *Aversion*, *Alienation* och *Absolut sanning*.

? *Aggression*

Inom dessa sekter vänder man sig emot oliktankande inom de egna leden. Kritik och avvikande åsikter tolereras inte. Om medlemmen har en annan åsikt än sektens budskap kan denna inte framföras utan att det leder till bestraffning. Detta resulterar i den s.k. *dissonansteorin* vilken innebär att människor tenderar att ändra, jämka, motstridiga uppfattningar och värderingar på ett sådant sätt att de stämmer överens med sektens lära (Nylund 1998: 62). Psykoanalytiker talar om försvarsmekanismen ”*identifikation med aggressorn*” vilket innebär att man utvecklar kärlek till dem man fruktar, som ett försvar mot den egna ångesten. Detta innebär att om en medlem känner sig otillräcklig, men inte kan fly från sina ledare, så underordnar han sig istället fullständigt och övertar själv ledarnas ideologi (Geels & Wikström 1997: 299).

? *Aversion*

Kritik riktas mot utomstående, ”de andra” som kritiserar sekten eller anhängare som försöker hjälpa sina ungdomar ur sekten. Allt görs för att bredda klyftan mellan sektmedlemmar och utomstående. De utomstående: föräldrar, syskon, andra kyrkor, hjälporganisationer och samhället utanför beskrivs som Satans organisation, förtappade, ofrälsta, världens människor etcetera (Nylund 1998: 62). Denna totalitära miljö inom rörelsen leder till att medlemmen omedvetet skapar en rädsla för att förintas om han inte tillhör gruppen. Existensen blir ytterst beroende av trosbekännelsen eller av underkastelsen under ledare och lära (Geels & Wikström 1997: 302).

? *Alienation*

”Sekten tar avstånd från samhället och andra religiösa organisationer och säger att endast sekten har sanningen. Allt annat stämplas som något ont. Man deltar inte i allmänna val, militärtjänstgöring, skolmedicin eller hälsovård... För att visa sitt avståndstagande från samhället bygger man kollektiv dit alla medlemmar förväntas flytta. Man kan också organiseras som ideologiska kollektiv för att visa att sanningen finns bara inom sekten, och det är inte bra att umgås med andra människor som står utanför denna”
(Nylund 1998: 63)

Polariseringen av ont och gott gäller inte bara den yttre världen utan även tolkningen av individuella karaktärsdrag eller tendenser. Upplevelser av orenhet och hat mot tendenser inom sig själv (sexualitet, aggressivitet, tvivel, händelser etcetera) *projiceras* på den yttre världen (Geels & Wikström 1997: 300).

? *Absolut sanning*

Sanningen finns endast inom sekten.

Om en rörelse uppfyller minst tre av ovanstående bestämmningar är det frågan om en manipulativ sekt. Nylund menar att JV med råge uppfyller alla fyra bestämmningarna (a a: 64).

Andra kriterier som Nylund använder för att definiera en manipulativ sekt är:

Monopol på informationen – För att medlemmen ska få rätt information gör sekten en egen auktoriserad bibelöversättning och/eller ger ut egna tidningar som medlemmarna uppmuntras att läsa medan TV, radio och dagstidningar demoniseras. Detta ingår som ett led i att kringskära medlemmens möjlighet till alternativ information eller till att tänka själv (Nylund 1998: 61). Upplagan av tidningarna Vaktornet och Vakna, som ges ut på 300 språk världen över, är cirka en miljard exemplar per år (a a: 266).

Mind Control – Inom sekten görs allt för att medlemmen ska börja tänka på ett visst sätt. Suggestiv övertalningskommunikation kan ske utan att medlemmen själv kan påverka skeendet (a a: 61).

2.2 Faktorer som påverkar processen in i en sekt

Teorier som jag tagit del av pekar på vissa faktorer som underlättar processen in i en sekt. Dessa faktorer är såväl sociologiska som psykologiska och presenteras nedan.

Sociologiska faktorer. I det moderna samhället har det skett vissa strukturella förändringar som underlättar för sekter att rekrytera nya medlemmar. I *skolans senaste läroplaner* har ett relativt stort utrymme getts åt främmande religioner och livsuppfattningar. Detta gör det lättare för olika religiösa grupper och dess företrädare att ta plats i skolans ordinarie pedagogiska verksamhet. På så sätt kan sektmedlemmen lättare "sälja" sin ideologi (Wikström & Geels 1997: 284).

Toleransen mot avvikare i samhället har ökat, detta gäller till exempel toleransen mot andra kulturer, homosexuella, politiska extremister och kan utsträckas till att även gälla religiöst marginella företeelser (a a).

Även *familjens förändrade utseende och funktion* anses vara en gynnande faktor för sekter. Kärnfamiljen är på väg att upplösas och man lämnar sin närfamilj tidigare. Sekten kan då fungera som substitut för familjegemenskap med djupa och känslomässiga kontakter (a a). Ahlberg (1993) menar att vi lever i en tid där det finns få "icke-incestuösa" vuxna tillgängliga för ungdomar. Vuxna som har tid, som håller att spegla sig i, bråka med och forma sin identitet gentemot. Många vuxna har förlorat sin egen trygghet i ekonomiska bekymmer, arbetslöshet och relationsproblem. Samtidigt sker stora indragningar på barn- och kulturområdet. I denna tid blir det alltmer komplicerat att leva och behovet av enkla lösningar blir stort. Sekterna har också god hjälp av världsläget, med alla de hot som finns mot människor och miljö. Ungdomarna blir erbjudna att få delta i kampen, "att verkligen göra något" (Ahlberg 1993: 5).

Isolering och alienation, till följd av exempelvis flytt inom landet, kan bereda mark för den gemenskap och religiösa tillhörighet som sekten erbjuder. Personer som är socialt isolerade är mer benägna än andra att ta emot JV: s förkunnare. De kan då få nya relationer utan att riskera några vänskapsband genom att engagera sig. I detta sammanhang kan nämnas att JV rekryterat många invandrare som medlemmar (Gustafsson 1997: 122). Ytterligare en faktor som påverkar processen är *den privata ekonomin*. Även där kan invandrarna betraktas som en representativ rekryteringsgrupp. De ekonomiskt sämst ställda kan vara mer benägna att ta till sig det budskap som en revolutionär sekt erbjuder. Mekanismen kan beskrivas som:

"Vad gör det om jag har ett smutsigt, tråkigt och dåligt betalt arbete eller att jag är arbetslös och att ingen bryr sig om vad jag säger eller gör när detta ju ändå är tillfälligt och jag vet att jag tillhör den lilla skara som är ensam om att ha sanningen och som kommer att få en helt annan ställning när den stora förändringen snart inträffar" (a a: 121).

Wilson menar att vittnena kommer från städernas underklasser och den lägre medelklassen (Wilson 1970: 238). Denna uppfattning bekräftas av Nylund (1998). Han pekar på rapporter som visar att JV särskilt dras till personer med lågstatusarbeten och människor med litet socialt nätverk (Nylund 1998: 102, 103).

Familjer som vill ge sina små barn *fasta etiska normer*, som de inte finner i andra sammanhang, är en annan vanlig rekryteringskälla. Dessa personer har ofta själva haft en kristen fostran, men är i avsaknad av aktuellt religiöst engagemang, något som ofta är en grund för fördjupade kontakter med rörelsen (Gustafsson 1997: 121).

Psykologiska faktorer. ”Ju mer diffus och osäker en människa känner sig, desto mer kan hon attraheras av både individer som funnit och lärar som betonar fasthet, en entydig världsförståelse och klar etisk kodex” (Geels & Wikström 1997: 285). Sekterna har ofta absoluta svar, en klar och enkel förklaring till varje företeelse i världen och tiden. Komplexa fenomen reduceras till enkla svartvita resonemang. Detta kan göra sekten attraktiv i en värld med en uppsjö olika religioner, ideologier, filosofier och politiska inriktningar (a a). Elkind (1984) menar att den institutionaliserade religionen kan hjälpa ungdomar att få en integrerad jag- och identitetskänsla. Sekter däremot, utnyttjar den unges andliga behov genom att ge dem en omedelbar ”snabbköpsidentitet” (Elkind 1984: 205).

Personlig disposition. Geels & Wikström pekar på predisponerande faktorer hos personer som inlemmas i en sekt:

- ? Att ha en upplevelse av spänning, en oro, en frustration eller en stark saknad av något eller någon.
- ? Att ha ett religiöst förflutet och definierar därmed inte sin oro i termer av medicin, psykiatri, psykologi etcetera, utan föredrar en icke-världslig tolkning av sitt problem.
- ? Att definiera sig själv som ”religiös sökare” vilket innebär ett avståndstagande från traditionell religiositet men även från andra världsliga sätt att lösa sitt problem.

Omvändelseprocessen. Situationsfaktorer mellan de potentiella sökarna och sektmedlemmarna är de mest avgörande faserna i en omvändelseprocess:

1. Personen upplever sig ha nått en kritisk vändpunkt och kan inte längre lösa sina behov som på tidigare sätt. Just vid denna tidpunkt sker kontakten med sektmedlemmarna. Särskilt i perioder av kris och snabb förändring frågar individer efter den allsmäktige ledaren med den starka auktoriteten. Det finns en önskan om en ledare som kan ge livet trygghet, mening och betydelse. I djuppsykologiska termer kallas denna önskan *regressiva behov* och finns, mer eller mindre latent, hos alla individer.
2. Känslomässiga relationer utvecklas till medlemmarna inom sekten, samtidigt som individen seriöst börjar överväga innehållet i sektens teologi.
3. Den nya gemenskapen man upplever leder till att de känslomässiga banden till personer utanför sekten avtar eller neutraliseras. Ofta sker här en ny självuppfattning där man bekänner sig till den nya läran.
4. Den intensiva interaktionen med sektmedlemmarna leder till att individen själv blir aktiv i säljandet av läran. Identiteten knyts på så sätt än mer till den nya gruppen och dess religiösa referenssystem (Geels & Wikström 1997: 296-298).

2.2.1 Rekrytering

John Lofland genomförde i början av 1960-talet en systematisk observation av en liten grupp medlemmar i en ny sekt och hur de gick till väga för att värva nya medlemmar. De generella slutsatserna han kom fram till har sedan tolkats och översatts av exempelvis Geels och Wikström (1997). Jag kommer nedan att presentera de fem faser som Lofland kunde urskilja i anslutningsproceduren. Jag väljer att komplettera dessa faser med vad Nylund (1998) kallar för *induktionsteorin*.

? *Upplockande*

Här söker medlemmarna knyta tillfällig kontakt med andra på allmänna platser, gator, torg, tunnelbanor etcetera. Genom att sälja eller skänka bort exempelvis tidningar utnyttjar sekten de tillfälliga samtal som uppstår. Målet med kontakten är ofta att inbjuda till ett föredrag eller en middag (Geels & Wikström 1997: 291). Nylund (1998) menar att det sällan är så att kontakten sker genom slumpmässigt urval. Den person som kontaktas har ofta iakttagits under en kortare eller längre period. Vid kontakten har sektmedlemmarna noggrant lärt sig hur en prospektiv (möjlig) medlem ser ut. Denna form av kontakt ökar känslan av att känna sig utvald och speciell på något sätt. Det är oftast genom bekanta, släktingar eller arbetskamrater som man kommer i kontakt med sekter. Inläringen av vilka människor som bör kontaktas sker väldigt noggrant av sekten. JV för bok över varje kontakt man gör för att sedan analysera om det är värt att besöka just den personen igen. De lär sig att känna igen vissa grupper som är lättare att kontakta än andra: de ensamma, pensionärerna, de sjuka och så vidare (Nylund 1998: 86, 119, 120).

? *Fasthakande*

När en sökande kommer till ett möte, middag eller föredrag möts han av en massa leenden och pratsamma individer. Den vänliga och intresserade attityden imponerar på den nyanlända, som dessutom får en "buddy" som hela tiden finns vid hans sida. Här försöker sektmedlemmarna att söka reda på så mycket som möjligt om den nye personen. Den nyanlända överöses med komplimanger och medkänsla, något som många ex-medlemmar framhållit som ytterst betydelsefullt. Omvändelseprocessen sker med andra ord på den affektiva nivån snarare än på den kognitiva. Först när den känslomässiga grunden av tillit, säkerhet och en känsla av betydelse är lagd, kan sekten börja presentera sin kognitiva struktur (Geels & Wikström 1997: 292).

? *Inkapslandet*

Här sker en successiv beskrivning av läran i en kontrollerad miljö där tvivel och tveksamheter tas omhand av trogna medlemmar. Nya och djupa affektiva band byggs upp, utan inblandning av utomståendes kritik. Läran framförs logiskt, från mycket enkla antaganden som byggs upp till en skenbart logisk byggnad som i sig tycks vara motsägelsefri, förutsatt att dess grundläggande axiom inte ifrågasätts (Geels & Wikström 1997: 292, 293). Här gäller det för sekten att göra sitt budskap överlägset alla andra samfunds budskap. Helst ska personen så småningom utesluta all annan information och lära sig att känna igen det rätta budskapet. Under denna period sker intensiva och många besök eller telefonpåringningar från sekten (Nylund 1998: 120).

? "Loving"

Detta är hjärtat i hela inlemmandeprocessen och är djupare och mer central än någon av de tidigare. De ovanstående faserna bereder vägen för en person till en position där han känner hur han är älskad och därför vill "smälta in" in gruppens kärlek och dess känsla. Psykodynamiken bakom detta är den klassiska: *människan vill vara älskad*. Sektens strategi är att "dränka" den nya i kärlek och omtanke, så kallad love-bombing. Kognitiv tveksamhet och emotionell reservation drunknar i kallelsen till kärleksfull solidaritet med den "gudomliga känslan". De känslomässiga sociala upplevelserna tycks vara överordnade det teologiska innehållet i sektens lära (Geels & Wikström 1997: 293, 294).

? Överlåtelse

Successivt börjar individen alltmer identifiera sig som en i rörelsen. Ju mer personen kommer in i rörelsens tro, desto mer kvalificeras tvivel som något sataniskt. Ju längre tid det går, desto svårare blir det att lämna rörelsen. Personen ombeds dessutom av sekten att minimera eventuellt inflytande från känslomässiga band utanför gruppen (a a). Läran inplanteras i den nye medlemmen och sekten håller uppe intresset genom exempelvis uppgifter, kurser, bibelstudier och många gudstjänster (Nylund 1998: 120).

Själva dörrknackandet som JV praktiserar är inte ett särskilt effektivt sätt att rekrytera nya medlemmar. Undersökningar från 1993 visar att vittnena under detta år, i medeltal, behövde 17 085 timmar för att få *en* person att ansluta sig till rörelsen. Vittnenas agerande kan däremot kopplas till bibelord (se exempelvis Luk 8:1, 9:1-6, 10:1-9) där Jesus sänder ut sina lärjungar två och två, för att förkunna nyheterna om Guds rike (Bengtsson m.fl. 1994: 26).

På besök hos Jehovas vittnen. I mars år 2002 gjorde jag mitt första besök i JV: s "kyrka", Rikets sal. Jag hade några dagar tidigare ringt till rörelsen och genom telefonsvararen fått vetskap om att ett möte ägde rum denna måndag kl. 19.00. Syftet med min visit var att, genom deltagande observation, få en upplevelse av hur man som "ny besökare" blir bemött. Jag valde att besöka JV i Farsta, dels på grund av geografisk närhet, dels för att undvika att bli igenkänd. Jag kunde ha valt Rikets sal i Skärholmen, men hade då troligtvis blivit annorlunda bemött då jag har många grannar som är aktiva medlemmar där.

När jag klev in genom dörren, innan jag hunnit ta av mig ytterkläderna, kom det genast fram ett par personer och hälsade mig välkommen och skakade hand. Efter att ha hängt av mig jackan, på väg till "kyrksalen", hälsade ytterligare fyra personer på mig. Jag gick och satte mig långt bak i salen. Det dröjde inte många sekunder förrän en man i 60-årsåldern (läs "buddy"), en av dem jag hälsat på, kom fram och frågade vänligt om jag skulle träffa någon speciell. Jag förklarade att så inte var fallet, utan att jag kommit dit av ren nyfikenhet. Simon, som vi kan kalla honom, gav mig då beröm för mitt sökande efter sanningen och förklarade hur ovanligt det är med ett andligt intresse bland unga, det handlade mest om materiella intressen nuförtiden. Reflektion: *Han fick mig på så sätt att känna mig lite bättre och visare än majoriteten i min ålder*. Han undrade sedan över hur jag kunde känna till att de hade möte just vid den tidpunkten och jag förklarade hur jag hade ringt och fått upplysning av telefonsvararen. Detta ansåg han var väldigt företagsamt av mig. Han ställde därefter frågor om vilka församlingar jag besökt tidigare, var jag bodde och om mina föräldrar var troende. Jag svarade artigt på frågorna, utan att gå in i närmare detalj. Han erbjöd därefter en guidning där han visade var toalett fanns, deras bibliotek samt salen för de döva medlemmarna som fick tolkhjälp. Under denna guidning presenterade han mig för ytterligare fem personer, som

”en ung trevlig man”. Åter inne i salen blev jag presenterad för hans fru, som satt några bänkrader längre fram. Han erbjöd mig därefter att sitta bredvid honom under mötet, så att han kunde förklara om det var något jag inte förstod. Jag fick förstås själv avgöra. Efter viss tvekan tackade jag ja till erbjudandet och fick sitta mellan honom och hans fru.

Mötet. Mötet började med en sång ur JV: s egen sångbok och en kort bön till Jehova, på samma sätt avslutades mötet två timmar senare. Sammankomsten var uppdelad i två delar, en timme per del. Under den första halvan som kallades ”skola i teokratisk tjänst” berörde olika talare vissa bibelord, främst profetiska tal som de kopplade till dagsläget. All bibelläsning skedde ur JV: s egen upplaga. De talade om att vi levde i ”tidens ände” och det var viktigt att känna till den sanna läran, eftersom det idag fanns så många villoläror och falska profeter. Under ett annat inslag fick ett par elever (som de alla kallade sig, utom de äldste) spela upp ett rollspel i hur de skulle gå tillväga för att bli insläppta när de var ute och vittnade. Jag upplevde det som en slags hemläxa som skulle presenteras. Temat var hur man skulle agera då man mötte någon ointresserad som hade föreställningen om en ond Gud som kan döma folk till helvetet (JV förkastar helvetesläran). En av eleverna fick spela sig själv medan den andre spelade den ointresserade. Vittnet lyckades dock vända ointresset till ett intresse för den oinvigde, som till sist blev övertalad och accepterade JV: s tolkning. Dramat kommenterades därefter konstruktivt av den man som stod vid podiet.

Den andra delen av mötet kallades ”tjänstmöte” och handlade mycket om motivation till att gå ut och vittna. En punkt löd: ”Varför skall vi fortsätta predika?”. De elever som satt i salen fick möjlighet att ge sina synpunkter på vad de får ut av att gå ut och vittna. Alla som fick ordet tilltalades som broder eller syster och med efternamn. Någon jämförde det med känslan av att ha räddat någon ut ur ett brinnande hus. Metaforen att det handlade om livräddning återkom flera gånger. En kvinna sa också att det inte bara handlade om att rädda andra, utan att vittnandet var nödvändigt för att själv bli räddad. Ytterligare ett rollspel visades, där det handlade om hur man skulle få en person att ta emot och bli intresserad av deras litteratur. En stor del ägnades även åt att hjälpa till att schemalägga elevernas tid för att hinna vittna. Timmar räknades och jag uppfattade att ett rimligt mål som pionjär var 50 timmars dörrknackning i månaden. Talaren gav till exempel tips om hur de kunde ta ut flexitid, alternativt be arbetsgivaren om ett par dagars semester för att kunna gå ut och vittna. Reflektion: *All denna planering och uppoffring gav mig en känsla av prestationsångest. När det dessutom påpekades att det var nödvändigt att vittna för att själv bli räddad fick jag kalla kårar.*

Under mötets gång gick Simon vid ett tillfälle iväg för att hämta en bok med omslag av skinn, ”Kunskapen som leder till evigt liv”. Denna gav han till mig. Efter mötet blev jag erbjuden kostnadsfria bibelstudier. Simon erbjöd sig att komma hem till mig, eller om jag ville komma hem till honom, för att läsa Bibeln tillsammans. Jag fick också ta de skrifter jag var intresserad av (”Vaktornet” och ”Vakna!”). Simon gav mig sitt telefonnummer och uppmanade mig att ringa om det var något jag undrade över.

Subjektiv upplevelse. De personer jag träffade denna kväll visade alla en hög grad av social kompetens. De uppträdde trevligt och artigt. Detta till trots upplevde jag varken stämningen eller atmosfären som varm. Det var istället väldigt torrt, formellt och tråkigt. De få försök till skämt som gjordes från podiet föll platt hos åskådarna. Samtliga deltagare var fint klädda, alla män bar kostym, skjorta och slips. Själv hade jag medvetet valt bort detta för att inte smälta in lika självklart. Den fina klädseln hjälpe mig dock inte att få någon känsla av högtidlighet eller andäktighet. Deras fina uppträdande kändes inte heller som ett genuint

intresse, utan som ett inlärt, professionellt bemötande. Det var inget under mötet som gjorde mig rörd, något som jag har lätt för att bli i ”vanliga” kyrkor. Här kändes det snarare som en föreläsning i marknadsföring, utan någon andlig dimension. Jag förstår nu vad Wilson menar då han skriver: ”Församlingens möten är mindre en gemenskap än en arbetsgrupp.” Han menar vidare att JV:s egentliga mål är världslig framgång i affärer genom skicklig förlagsverksamhet, detta är det enda sättet för rörelsen att överleva (Wilson 1970: 238, 239). Det var detta som gjorde mig mest förvånad - att de spenderar så stor tid åt taktik och hur de ska planera sin fritid för att hinna vittna ett visst antal timmar. De har också möten på lördagar, och som jag förstår det handlar det då mer om bibliska föredrag.

2.4 Vad har sekten att erbjuda?

Jag vill här redogöra för den teoretiska förståelsen av faktorer som kan råda under ett medlemskap. Jag har valt att dela in processen under det aktiva medlemskapet i fördelar och nackdelar.

Fördelar. Sekter kan erbjuda individen mening på ett mycket konkret sätt. ”Engagemang i ... Jehovas Vittnen innebär att man blir en ’förkunnare’ som alltid kan ägna sig åt att sprida budskapet, och med tiden kan förkunnaren också få förtroendeuppdrag och andra uppgifter som kan ge ett slags självkänsla” (Gustafsson 1997: 121). I flera fall hade kanske alternativet varit alkoholism, drogberoende eller kriminalitet (Nylund 1998: 33). Det kan också vara positivt för personer med ett svagt socialt nätverk och många som bosatt sig i ett nytt land erbjuds vänner och en uppgift i livet. Genom att få en uppgift, bli bekräftad och uppleva att andra lyssnar till en *blir* personen någon (a a: 117, 265). I sekten finns alla svar på existentiella frågor, något som kan få medlemmen att se sig själv i ett allomfattande och begripligt universum. Som ny medlem får man också veta att man är en del av en utvald skara som förfogar över Sanningen. Detta leder till att självskattningen höjs – men man blir därmed också en sämre lyssnare som tidigt avfärdar tvivel. Genom att offentligt demonstrera ett beteende i överensstämmelse med en övertygelse så ökas medlemmens ”ego-involvement”. Han/hon blir mer engagerad av sin övertygelse och upplever den sannare ju mer och fler beteenden som demonstreras i överensstämmelse med övertygelsen (Geels & Wikström 1997: 287, 290). I ungdomsåren är man extra upptagen med en längtan efter sammansmältning kontra nödvändigheten av att bli en egen person. Denna längtan, att bli ett med något större och behovet av gemenskap, är något som sekterna använder sig av (Ahlberg 1993:6).

Nackdelar. ”Den religiösa organisationen och de personer som representerar den övertar i viss mån familjens, stammens och statens plats. De håller människan i slaveri i stället för att lämna henne i frihet. Det är inte längre Gud som är föremål för dyrkan, utan den grupp som gör anspråk på att tala i hans namn” (Fromm enligt Sundén 1974: 150). Sekten ger entydiga svar på de mest komplicerade frågorna i livet och menar att de kan skapa den perfekta människan. Problemet är att livet är mer komplext än så och den perfekta människan inte existerar. På så sätt erbjuder man en livslögn (Nylund 1998: 32). Ahlberg (1993) talar om sektsjuka. Hon hänvisar till undersökningar gjorda i Sverige och USA som påvisar specifika problem som förstärks och skapas inom ramen för ett sektdeltagande. Exempel på vanliga problem som nämns är: panikångest, sömnsvårigheter, koncentrationssvårigheter, identitetsförlust, skuld känslor, problem med sociala kontakter och självmordstankar (Ahlberg 1993: 6).

2.5 Att lämna en sekt

När en medlem bestämmer sig för att lämna en sekt uppstår en slags kulturchock när denne kommer ut i världen igen. Denna chock kallas av en del forskare för "re-entry problemet" och är inte så unik som den kan synas. Varje människa, som är djupt involverad i en situation som får henne att glömma världen, kan drabbas av detta. Det kan inträffa efter exempelvis en häftig förälskelse, en repmånad eller en tid i fängelse (Geels & Wikström 1997: 294, 295). Sektens problematik är just denna, att verklighetsuppfattningen blir en annan än omgivningens och sektavhopparen kommer alltid att känna skillnaden mellan sekten och omvärlden (Nylund 1998: 295). Att komma ur en sekt är inte lätt. Banden till rörelsen är starka och så finns farhågorna: "Tänk om sekten har rätt i alla fall?" Varningar som framhålls av sekten ger avhopparen en känsla av misslyckande och rädsla. Hos en religiös sekt finns alltid en oerhörd syndakänsla och en övertygelse om att man är dömd av Gud. Nylund (1998) menar, att i dessa fall kan endast en präst hjälpa genom att tala om att Gud har förlåtit personen. Prästen måste sedan slussa personen vidare till professionell vårdpersonal. Ett samarbete mellan psykiatri och teologi vad gäller avhoppare, är något Nylund efterlyser (a: 105, 106).

I många sekter får medlemmarna lära sig att psykiatri och psykologer är fiender. Detta gör att misstänksamheten är stor mot den professionella hjälp som finns att få. Det är också vanligt att avhoppare som sökt hjälp, kritiserar psykiatri och psykologer för bristande intresse för den tid och de upplevelser avhopparen haft i sekten. Fokus hamnar istället på att se till barndomen och tiden innan sektdeltagandet. Skam och skuld är vanligt hos avhoppare och det kan förstärkas av en oförstående omgivning. Den vanligaste frågan som avhoppare möter är till exempel: "Hur kunde du gå på allt det där?!" (Ahlberg 1993: 6).

2.6 Sammanfattning

Enligt Wallis har en sekt sju kännetecken. Dessa är bland annat att medlemskapet är exklusivt, att medlemmarna betraktar sig som en elit samt att sekten står i konflikt med den sociala omgivningen och är totalitär. JV har samtliga kännetecken. Rörelsen kan även ses som en revolutionär- och/eller manipulativ sekt.

Det finns sociala faktorer som underlättar processen in i en sekt. Som exempel kan nämnas en ökad tolerans mot avvikare i samhället, familjens förändrade utseende/funktion samt isolering till följd av flytt. Psykologiska faktorer som kan påverka processen är bland annat osäkerhet, stark avsaknad av något/någon, att se sig själv som religiös sökare och/eller att befinna sig i någon form av kris.

Inom JV sker rekryteringen främst genom släktingar och bekanta. Dörrknackandet är inte något effektivt sätt att rekrytera, utan görs främst utifrån teologiska förtecken, de försöker leva efter Bibelns uppmaningar. Metoden är dock väl planerad, och vittnena för bok över de besök som görs, för att kunna analysera om personen är "värd" ett återbesök. När en intresserad kommer till ett möte möts denne av leenden och komplimanger. Omvändelsen sker snarare på den affektiva nivån än den kognitiva. Läran beskrivs sedan i en kontrollerad miljö där tvivel tas om hand av andra medlemmar. Känslan av att vara älskad i sekten leder successivt till att personen börjar betrakta sig som en i gruppen. Tvivel betraktas som sataniskt. Intresset hålls därefter uppe genom till exempel bibelstudier, uppgifter och möten.

Positiva faktorer med ett medlemskap kan vara gemenskapen och vännerna. Självkänslan kan förstärkas genom att vara någon med en uppgift, samt att känna att man besitter Sanningen. Det kan också fungera som hjälp ur andra destruktiva sammanhang, såsom drogmissbruk. En

negativ faktor med ett medlemskap kan vara de svartvita resonemang som förs, medlemmen blir på så sätt erbjuden en livslögn då livet är mer mångfacetterat än så. Undersökningar visar också att problem som exempelvis skuldkänslor och panikångest förstärks eller skapas genom ett sektdeltagande.

När man lämnar en sekt uppstår "re-entry problemet" där avhopparen möter omgivningens verklighetsuppfattning som skiljer sig från sektens. Rädsla för att sekten kanske hade rätt, skam, skuld och en känsla av misslyckande är vanligt bland avhoppare.

3 INTERVJUER MED AKTIVA MEDLEMMAR INOM JEHOVAS VITTNEN

I detta kapitel ska vi se vad två aktiva medlemmar i JV säger om sina erfarenheter. Vi får bland annat veta hur de kom i kontakt med rörelsen, deras väg till medlemskap samt vad de upplever som för- och nackdelar med medlemskapet. Intervjuerna sammanfattas i slutet av kapitlet.

3.1 Lena 41 år

Lena är 41 år och aktiv medlem i Jehovas vittnen. Hennes man är äldste i församlingen och de har också en son som är döpt i församlingen.

Vägen in i Jehovas vittnen. Lena har alltid haft släktingar som varit Jehovas vittnen, till exempel hennes farmor, farbröder och kusiner. Hennes föräldrar hade en bondgård och dit kom en kvinna som hjälpte till med ladugården. Den kvinnan var ett Jehovas vittne och hon talade mycket med Lena och hennes två äldre systrar. De följde också med kvinnan till Rikets sal. Detta bidrog till att Lenas föräldrar blev alltmer intresserade av församlingen och när Lena var åtta år började föräldrarna studera med Jehovas vittnen. Två år senare döptes föräldrarna i församlingen.

Lena menar att hennes uppväxt inte skilde sig så mycket från en ”medelsvenssons”. Vissa skillnader fanns dock. Hon fick en väldig trygghet av sin gudstro, av att få svar på sina frågor från Bibeln och få veta hur framtiden blir. I och med att föräldrarna blev medlemmar, slutade de fira jul och andra högtider hemma.

”Det upplevde jag faktiskt inte som något negativt, utan man fick förklarat för sig att Jesus föddes inte då och var julen kom ifrån, att det inte är en kristen högtid. Vi fick ju presenter vid andra tillfällen. Det är klart, att det kunde kännas lite i skolan att man skilde sig... att man var annorlunda... Det var samtidigt en styrka att vara annorlunda; det här tror jag på, och jag var inte blyg av mig, så jag vågade stå upp för min tro, och då fick man respekt.”

Dopet. När Lena var 16 år döpte hon sig och blev ett Jehovas vittne. Hon hade då kommit till ett ställningstagande, om hon ville bli ett vittne eller inte. Genom att intensivt studera Bibeln och även andra religioner, fann hon bevis på att Bibeln var sann, den gick att lita på.

”Genom studium såg man vilka bra principer Bibeln innehåller, ett stort skydd för en. Man ser att den verkligen måste vara inspirerad utav Gud, alla profetior som går i uppfyllelse. Det är ju inte en, utan hundratusentals profetior som gått i uppfyllelse. Den är en sån bra vägledning, att man kunde få svar på sina frågor. Att få veta vad som händer i framtiden, till exempel vad som händer vid döden och sådana saker... Jag blev helt övertygad om att Bibeln var sann och att jag ville bli ett Jehovas vittne, så då döpte jag mig.”

Lena menar att tron ibland kan kännas lite ”svagare”, men hon har aldrig tvivlat på att hon har valt rätt.

Fördelar med medlemskapet. Lena upplever engagemanget inom rörelsen som positivt. Hon menar att det ger så mycket mer än det vanliga arbetet. För att få mer tid till församlingen har hon valt att endast förvärvsarbeta 65 %. Hon berättar att de har möten fem timmar i veckan och dessa ska förberedas. Sedan ägnar Lena en hel del tid till att gå ut och tala med människor om sin tro. Hon har också bibelstudium för intresserade. Hon beräknar att det allt som allt tar cirka 15 timmar i veckan.

"Det ger ju så mycket, det ger jättemycket. Både mötena, att få den här undervisningen och att man blir stärkt i tron, sen också att få dela med sig det till andra som är väldigt frågande och undrar. När man får visa dem direkt från Bibeln, och man ser att de börjar tro på det, att de får en mening i livet som de kanske inte haft förut. Så man kan ge väldigt mycket, med Bibelns och Guds hjälp, det är väldigt tillfredsställande. Ibland kan man väl känna när man kommer hem från jobbet att nu skulle jag vilja vara hemma. Det känns kanske lite jobbigt att åka på möte. Men, det är klart, det är inget man måste varje gång. Men oftast så gör man ju det ändå och det ångrar man inte. Det är positivt och jag skulle inte vilja vara utan det."

Lena tycker att JV tillämpar Bibeln på rätt sätt och upplever en otrolig gemenskap och enhet inom organisationen. Tron är densamma över hela världen. Lena upplever också hur Gud besvarar böner, verkar inom- och välsignar församlingen. Hon förklarar hur man kan se att Guds ande verkar:

"Man kan se det på enheten och glädjen och att man känner att det här är rätt och riktigt. Det märker man. Man kan se hur Gud kan hjälpa människor att få den här kunskapen i Bibeln och hur de kan göra förändringar i sina liv. Från att vara en helt annan personlighet kan Guds ande och Bibeln göra att de förändras sig, helt och hållet."

Lena beskriver också hur hon har fått vara med när andra människor har kommit till tro:

"En tjej hade en bekant som haft lite kontakt med Jehovas vittnen. Hon kom till Rikets sal utav nyfikenhet, då pratade jag med henne och erbjöd henne ett bibelstudium helt enkelt. Hon tackade ja till det, och är ett Jehovas vittne idag. Nu studerar jag med en tjej som är från Iran. Hon jämför Koranen och Bibeln, och hon tycker att Bibeln är bättre, den ger henne mer... Det känns kul, när de undersöker Bibeln och ser att det här stämmer. De kan få svar på sina frågor som de länge gått och funderat på. Att man kan få en stark tro, att man kan få en grund, bevis för att det är sant och riktigt."

Nackdelar med medlemskapet. Lena kan inte se någonting som hon tycker är jobbigt eller svårt med ett medlemskap. Hon menar dock att det kanske kan vara svårt för vissa att gå ut och tala om Bibeln, beroende på personlighet.

"För vissa kanske det kan vara jobbigt. Jag känner inte så. För man har funnit något så fantastiskt själv, som betyder så jättemycket för en, det kommer ju automatiskt att man berättar om det. Även för sina arbetskamrater och bekanta, det blir automatiskt att man berättar om det för man vet hur det kommer att bli i framtiden, och man vet själva lösningen på problemen... Det står ju i Bibeln att vi ska ut och vittna, och de som har svårt att plinga på en dörr kan ju ta andra tillfällen i akt, att prata med sina släktingar och så."

Lena menar också att vad som kan upplevas som jobbigt beror på i vilken ålder man är.

"Är de i tonåren så kan det kanske vara jobbigt för vissa. Svårt att skilja sig från mängden. Bibeln har ju vissa principer och regler, att inte ha sex utanför äktenskapet och så. Det är ju ganska ovanligt, om man ser till världen idag. Och andra saker, som att dricka sig full och ut och festa på helgerna. Det kan nog vara vissa som kan tycka att det blir svårt. Själv hade jag inga problem med det, när jag var ung."

Som avslutning på detta avsnitt vill jag återge ett citat som speglar Lenas upplevelse av sin nuvarande situation:

"Jag känner att jag inte skulle vilja ändra på mitt liv. Det här är det bästa levnadssättet som jag har. Jag skulle inte vilja ändra på det. Det är en väldig trygghet att ha en stark tro på Gud och på Bibeln, att ha en fast grund. De fina principer som Bibeln ger, det är ett sånt stort skydd för en, hela livet... Principerna talar om hur man ska vara som människa, till exempel att man ska älska sin nästa som sig själv. Den ger råd i uppfostran av barn, att vara principfast men ändå ge kärlek. I äktenskapet ger den också råd, hur man ska förhålla sig till varandra. Det bidrar ju mycket till att stärka både äktenskapet och familjen. Det blir en stark familj helt enkelt när man följer Bibelns principer."

3.2 Sofie 29 år

Sofie är idag 29 år och aktiv medlem i Jehovas vittnen. Hon kommer från ett icke-religiöst hem, men menar att hon alltid haft ett andligt behov och en barnatro.

”Jag har alltid haft en tro, jag kan inte förklara varför. Vissa människor har väl bara det. Jag tror att alla människor har ett andligt behov, men alla kanske inte kommer på det.”

Sofie är konfirmerad i Svenska Kyrkan och har under barn- och ungdomsåren ibland följt med en kompis till Pingstkyrkan.

”När jag konfirmerade mig så kände jag aldrig det där att ’wow, det här känns bra, det är något jag vill satsa på’. Då kändes det som när man satt i skolan ungefär. Det var intressant att läsa om det, men jag fick ingen känsla, ingen tro utav det. Men det fick jag när jag började läsa med vittnena. Jag kände också att jag trivdes när jag besökte Pingstkyrkan, där fanns också den här gemenskapen som jag inte tycker finns i Svenska Kyrkan. Men jag kände inte att jag hörde hemma där heller. Det kändes inte som det var för mig, även om jag tyckte bättre om det än om Svenska Kyrkan. När jag började med vittnena, så kändes det bra ända från början. Sen kändes det bättre ju mer jag läste och ju mer kunskap jag fick om Bibeln.”

Vägen in i Jehovas vittnen. Hennes första kontakt med JV skedde för tio år sedan, då en vän till hennes dåvarande pojkvän Magnus började studera med rörelsen. Sofie och Magnus såg en positiv förändring i kompisens personlighet. Tidigare hade han varit en ”festprisse” med ”brudar”, fester, bilar, gym och materiella ting som intressen. Under ett par år hade kompisen dock lagt dessa aktiviteter åt sidan och istället blivit engagerad i JV.

Magnus hade tidigare varit intresserad av andliga och övernaturliga ting såsom Ufon och New Age. När han såg vännens förändrade beteende bestämde han sig för att undersöka vad det handlade om. Han fick bland annat litteratur av vännen, där evolutionsteorin jämfördes med skapelseteorin, Darwin kontra Bibeln. Sofie bläddrade också i boken och tyckte den verkade intressant. Efter att Sofie kom hem från en utlandsvistelse ville pojkvännen engagera sig mer inom JV. Han hade då börjat studera Bibeln och JV:s lära tillsammans med kompisen. Sofie var till en början tveksam men sen vände det. Vändningen skedde då hon träffade Rickard, en person som var döpt i rörelsen, som introducerades via kompisen. Sofie kände igen Rickard från stället där hon har sommarstuga. Det gjorde att hon fick mod och det kändes naturligt att ställa frågor. Detta hände 1994.

I slutet av samma år gjorde Sofie och Magnus sitt första besök i Rikets sal. Det var i samband med ett bröllop som de blivit bjudna till.

”Det var min första kontakt, då lärde man känna många på bröllopet, började prata med varann och så, och då kändes det inte lika främmande att gå dit, när man visste vilka som var där. Jag var nog ganska okoncentrerad, för jag är ju lite nyfiken. Först kollade jag hur det såg ut, sen om det var någon jag kände där. Jag kände igen flera stycken från stället där jag har sommarstuga, det var lite roligt. Men jag kommer inte ihåg någonting av vad de pratade om, första gången. Man kollade in lite, jag visste ju inte hur det gick till, om det till exempel var som på ett frireligiöst möte, man visste ju inte.”

Sofie beskriver bemötandet vid de första mötena:

”De var jättetrevliga, det tänkte jag på. Jättemånga kom fram och hälsade och sa ’välkommen hit’. Man kände sig verkligen välkommen. Många kom även fram efter att mötet var slut och hälsade och pratade. Det var positivt.”

Intresset för vittnena ökade och snart började både Sofie och hennes pojkvän ha hemstudier med JV. De studerade dock med olika personer. Sofie menar att för att själv kunna förstå och

ta till sig budskapet, så ville hon ha ett eget studium. Jag väljer att återge ett längre citat som beskriver Sofies process under hennes bibelstudium med JV.

"Jag fick börja studera med en tjej som jag kände igen, jag hade ju börjat träffa några som var vittnen. Det var i början på 1995. Sen läser man och försöker ta reda på så mycket som möjligt, trosuppfattningar och så. Och ju mer man läser, kände jag i alla fall, desto mer uppskattade jag det. Man känner att man börjar få en tro på det och bevis på olika saker. Jag har ju inte läst så mycket i Bibeln innan, förutom konfirmationen, då kände jag att det var mest det här om Jesus och det vanliga. Men nu gick vi in på profetior och sådana saker. Om saker som ska hända och som har hänt. Till exempel det här med Babylons fall, hur det har varit och saker som uppfyllts. Sånt blev jag väldigt trosstärkt av, att känna att det här har ju hänt, precis i minsta detalj, då kanske det här andra kommer att hända också. Man fick svar på mycket. Varför är det så mycket lidande på jorden? Om det finns en Gud så borde det inte se ut som det gör. Det var jätteintressant att få svar på sådana frågor. Både jag och Magnus studerade i ett år, ungefär en gång i veckan, ibland två gånger, man tar det i den takt man själv vill. Vi fick kunskap ungefär samtidigt. Sen pratade vi med varann när vi var ensamma och läste Bibeln och den där boken vi fått."

Dopet. I april 1996 hade både Sofie och hennes pojkvän bestämt sig för att de ville leva som vittnen och även visa allmänheten det. De lät sig således döpas och blev medlemmar i JV.

"Sen, när man börjar tro och uppskattar det man läser, så kommer man till ett stadium när man känner att nu måste man göra ett beslut; vill man leva som ett vittne, eller inte. Då kände både jag och Magnus att det här vill vi satsa på, det här vill vi leva efter för det verkar vettigt. Då hade vi börjat bli aktiva i församlingen och gå på möten och känna dem som var där. Då får man prata med en äldstebroder, som kollar att man förstått det, för det är ju ändå en livsstil, man är ju inte bara ett vittne när man är där, man ska ju leva efter det. Det tycker jag är bra att de gör. Att de kollar att man förstått allting, vad det innebär, så man inte döper sig och sen tänker 'var det såhär'. Så de ser att man förstått vad man ger sig in på. Sen döpte vi oss..."

Sofie tror inte att det skedde någon drastisk förändring i hennes personlighet då hon började engagera sig inom JV. Hon hade inte varit intresserad av att festa eller röka innan heller, så hon hade inget att "lägga av med". Hon tror dock att hennes föräldrar tyckte det var lite knepigt i början när hon inte längre ville fira jul och födelsedagar, vilket inte är något problem i nuläget, menar Sofie. Hon tycker att det var positivt att både hon och Magnus döptes och menar att det hade blivit svårt att hålla ihop om bara den ene var villig att bli ett vittne. Om denne ville engagera sig mycket i församlingen, medan den andre ville leva som förut, hade det blivit jobbigt.

Fördelar med medlemskapet. Sofie menar att vännerna och gemenskapen i församlingen är det hon uppskattar mest, speciellt i nuläget då hon separerat från Magnus.

”Man är aldrig ensam, om man inte behöver. Jag har vänner som verkligen är äkta vänner. Det tycker jag jättemycket om. Sen får man hela tiden lära sig mer. Ju mer man är med, ju mer kunskap får man om Bibeln. Större tro får man också, förhoppningsvis, och ett närmare förhållande till Gud. Det är också en skön känsla. Jag har inte haft det förut, och jag känner mig fortfarande ganska ny i församlingen. Många har varit med i 20-30 år. Vännerna betyder väldigt mycket.”

Hon tycker också att det är en rolig utmaning att knacka dörr, att aldrig veta vem som öppnar dörren. Hon upplever att förvånansvärt många är intresserade av att höra om Bibeln. Det är dem man går för, menar Sofie, de som vill veta mer. Personer som tidigare missbrukat droger och alkohol har kunnat förändra sina liv genom att gå med i vittnena, säger Sofie. De har fått andra principer, från Bibeln, att leva efter och dessa fungerar som ett skydd. Personerna har lyckats komma ur sina gamla liv utan att längta tillbaka. Sofie upplever det positivt att ha vissa riktlinjer och regler att hålla sig till, ”man är skyddad mot en hel del dumma grejer”.

Nackdelar med medlemskapet. Sofie har svårt att komma på något hon upplever som negativt med sitt medlemskap. Men hon menar att folk utifrån kanske tycker att församlingen tar mycket tid, då församlingen är aktiv med mycket möten.

”Om jag till exempel skulle ha ägnat mig åt en idrott eller nåt, så skulle jag inte ha så mycket tid att lägga på det. För det går mycket tid åt församlingen. Men jag upplever inte det som speciellt jobbigt, jag visste ju att det var så när jag gav mig in i det... Jag har inte behövt offra någonting... det är ju ingen som tvingar en att gå på möten, så man kan ju lägga sin tid på annat om man vill. Men då kan jag tänka mig att man inte känner sig lika delaktig i församlingen, eftersom vi gör väldigt mycket tillsammans. Vi är ju ute och går från dörr till dörr tillsammans, så man blir väldigt sammansvetsade i församlingen, men då måste man också vara aktiv, för att känna det... Jag har inga andra intressen heller som jag vill lägga så mycket tid på.”

Sofie menar också att det kanske upplevs som jobbigt om man har en stor familj, med många barn, att få med alla barnen på möte.

”Det är ett projekt. Det kan jag tänka mig är jobbigt, men de gör det ändå, för de får ut något bra utav det. Sen, eftersom vi är lite annorlunda eftersom vi inte firar jul och helgdagar, så blir det kanske lite jobbigt för barnen i skolan. Att andra klasskompisar kanske retar dem för att 'varför gör inte du det här, när vi andra får vara med'. För det mesta brukar det lösa sig ganska bra, det beror ju också på hur läraren är. Vilken inställning de har. Det ser lite olika ut, jag har hört både och. Vissa säger att de har lärare som förstår dem, om det är något firande i skolan så kan barnet få göra något annat under tiden. Vissa tycker att alla ska vara med. Det är ju föräldrarnas och barnets ansvar att prata med läraren. Men det kan ju vara jobbigt att vara, och stå upp för, att man är lite annorlunda.”

Sofie upplevde det lite jobbigt när hon första gången skulle berätta på sin arbetsplats att hon inte firar jul och andra högtider. Men hon menar att det går bra sen, när man väl har berättat.

Som avslutning vill jag återge ett citat som kortfattat beskriver en lång process.

”Jag har alltid haft en gudstro, ända sen jag var liten. När jag var sjuk kunde jag säga till mamma, 'kan vi inte be så jag blir frisk'. Ändå har inte mamma och pappa tagit med mig till kyrkan, de har inte varit speciellt troende. Men jag trodde att det fanns en god kraft som brydde sig om en. När jag började studera, så tänkte jag att det är nog så, jag hade kanske rätt.”

3.3 Sammanfattning

Trots att Lena skiljer sig från Sofie, i och med att hon är uppvuxen i JV, så är de överens på de flesta punkter. Vägen in i rörelsen skedde för båda genom en bekant. För Lenas del var det, förutom släktingarna, kvinnan som hjälpte till på gården. För Sofie var det via en kompis till pojkvännen och sedan en aktiv medlem som hon kände igen sedan tidigare. Bägge har haft bibelstudium med JV innan de låtit döpa sig. Genom studierna blev de stärkta i tron och fick svar på många existentiella frågor. Profetior och vad som kommer att hända i framtiden är något som bägge fick ta del av genom studierna. Att medlemskapet och Bibelns principer utgör ett "skydd" för dem, är något båda poängterar. Gemenskap, vänner och en enhetlig tro med samma riktlinjer världen över, lyfts också fram som fördelar. Att få bli stärkt i tron genom möten och undervisning menar bägge är positivt.

Varken Lena eller Sofie kan komma på något som de upplever som negativt, jobbigt eller svårt med att vara medlem i JV. De nämner dock vissa exempel som kanske kan upplevas som negativt av andra: svårigheter med att vittna, jobbigt för ungdomar att skilja sig från mängden angående alkohol och utomäktenskaplig sex och att församlingen tar mycket tid. Sofie nämner också att det kan vara besvärligt att få med alla barn på möte, om man har stor familj. Hon nämner också att det kan vara svårt, som barn, att vara annorlunda. Lena upplevde dock inte barndomen som jobbig, utan blev stärkt av att vara annorlunda. Lena menar att hon ibland vill vara hemma, men att hon ändå oftast åker till mötet. Sofie säger att ingen tvingar en till möten, men om man vill vara delaktig och bli sammansvetsad i församlingen, måste man vara aktiv.

4 INTERVJUER MED AVHOPPARE FRÅN JEHOVAS VITTNEN

I detta kapitel ska vi se vad avhoppare från JV har för erfarenheter av rörelsen och hur deras syn på JV förändrats. Båda intervjupersonerna har lång erfarenhet av rörelsen. I slutet på kapitlet sammanfattas deras erfarenheter.

4.1 Sven 50 år

Sven är idag 50 år. Han har tidigare varit äldste i Jehovas vittnen och aktiv inom rörelsen i 14 års tid. Sedan 20 år tillbaks har han valt att stå utanför.

Vägen in i Jehovas vittnen. När Sven var fem/sex år gick hans föräldrar med i Jehovas vittnen. Han tror det berodde på att de sökte efter något andligt. De hade även haft ekonomiska bekymmer och problem med relationer i släkten.

”Jag tror att många som går med i Jehovas vittnen, gör det i en situation i livet där det krisat, man har fått problem med någonting och söker nytt umgänge.”

Barndomen var präglad av många möten, tio timmar i veckan, där man skulle sitta still, läsa och sjunga. På den tiden, i slutet på 50- och under 60-talet, hade JV inga egna lokaler utan hyrde istället skolmatsalar där möten kunde hållas. De ville inte ha några egna dyra byggnader, då de var väldigt fixerade vid att tidens slut var nära. När Sven gick i fjärde/femte klass och skulle välja linje till högstadiet, fick han höra från alla bekanta att det inte var aktuellt. Harmageddon skulle ändå snart komma.

”Man trodde ju på det, då man inte hade några egna referenser, man var bombad med det budskapet... Man umgicks ju bara med vittnen och alla var helt peppade med det. Man behövde inte bry sig om framtiden eftersom slutet skulle komma. Idag sitter man här, femtio år gammal, och tänker tillbaka på barndomen när alla vittnen tjoade om att slutet är nära. Det var ju en ganska udda uppväxt man fick.”

Dopet. När Sven var 16 år döptes han i församlingen.

”Det var ett väldigt gruppträck från familj och omgivning, det skulle man bara göra... budskapet var ju ganska entydigt; såhär ser det ut, du får välja själv, du behöver inte bli vittne men bara vittnena kommer att överleva. Harmageddon kommer snart, alla bevis talar för det, det är bara slå upp en dagstidning för att se att Harmageddon kommer vilken dag som helst. Vaktornet har räknat ut det här, de har hittat en hemlig kod i Bibeln som ingen annan upptäckt, om kronologi. Det är det som är det hemliga budskapet som bara vi förstår, det är bara vi som har sanningen. Man växte upp med det där och såg morsan, farsan och syrran som skulle med i paradiset. Så det var väl bäst att göra som de sa, så man fick vara med själv också. Sen klappar man sig för bröstet och säger att pojken har bestämt själv, vi har inte påverkat. Snacka om hjärntvätt.”

Sven gjorde inte lumpen, utan blev pionjär istället. Under 2 - 3 års tid reste han runt på landsbygden, knackade dörr och sålde tidningar för att försörja sig. Idag skänks litteraturen bort för att den ska bli tillgänglig för fler. Meningen är att vittnet ska ta emot en gåva/bidrag som täcker kostnaden, men eftersom bidraget är frivilligt så väljer de flesta att bara ta tidningen och se glada ut, menar Sven. Detta resulterar i att medlemmen skänker bort litteraturen och tar kostnaden själv.

Fördelar med medlemskapet. Under sin tid som aktiv upplevde Sven gemenskapen i JV som bergfast. Han fick höra att de hade mellan fem och sex miljoner vänner världen över. Som vittne säger man efter en period ifrån sig allt annat umgänge. Sven hade en formell kontakt med arbetskamrater, men som ”äkta” vittne deltog han sällan i personalfester och

dylikt. På fritiden umgicks Sven, i stort sett, endast med andra vittnen. Efteråt har han förstått att gemenskapen egentligen var väldigt bräcklig.

”Det visade sig att de relationerna byggde ju bara på det faktum att du stod stenhårt och höll Vaktornet i handen. Började man ifrågasätta eller tycka något annat, då hade du inga vänner kvar, de drog iväg och fick inte prata med dig längre”.

Sven menar att tiden i rörelsen har gett honom idéer om att saker och ting ska vara rätt, riktigt och ärligt. För honom är det viktigt att inte fastna i någon bitterhet. Han menar att vittnena är ärliga i sin roll då de verkligen tror på det de gör. Dessa tankar har lett till att han idag engagerar sig mot svartjobb och annat mygel i arbetslivet. Han har också lärt sig att hålla tal och att våga stå upp för sin sak. Under skoltiden blev Sven mobbad då han betraktades som udda, men han menar att han haft nytta av det senare i livet. Han blev härdad och vågade vara avvikande. (Vittnena var också noga med att poängtera att allt motstånd var en uppfyllelse på att de besatt sanningen.) Andra fördelar som Sven kan se är de personer som faktiskt har kommit ur stora problem, till exempel missbruk, genom att gå med i rörelsen. Han poängterar dock att dessa förmodligen hade fått ännu bättre hjälp hos exempelvis Anonyma Alkoholister och på så sätt sluppit historier om Harmageddon etcetera.

Nackdelar med medlemskapet. Idag drar Sven paralleller mellan JV och al-Qaida, religiösa fanatiker som åker in med flygplan i skyskrapor. Vittnen använder andra metoder, som att vägra medicinsk vård, vilket leder till att vuxna och barn kan offras med sina liv.

”Det går som ett mantra, de är helt proppade i hjärnan med bara sitt och ser ingenting annat. Det är så det blir med fanatism. Man fastnar i ett spår och läser bara en författare, och läser man det i tio, tjugo timmar i veckan så blir man ju väldigt påverkad.”

Sven beskriver också rädslan för Harmageddon. Han förklarar ett slags piska – morot förhållande gentemot medlemmarna som man kan se hos alla sekter. Paradiset var ”moroten” och rädslan var ”piskan”.

”När man säljer det här konceptet så gäller det att ha så mycket av paradiset så att det verkar intressant, så man är beredd att offra sin karriär för att kämpa för den här sakens skull... Vittnena hittade ju på att paradiset ska vara på jorden, något som ofta har målats upp i tidningar och broschyrer. Tigrar som sitter i knät och så vidare. De här bilderna säljer, det här vill man ha, det vill väl alla människor. Sen har man motsatsen, Harmageddon eller helvete eller vad man vill kalla det för. Det hör till tekniken att sälja det här och syftar till att få människor att gå med i olika sekter och organisationer där de är villiga att lägga ner sin tid och energi. I slutändan handlar det väl i huvudsak om makt och pengar... I dagsläget kan man konstatera att vittnena har bidragit med mycket pengar och gratis arbetskraft. Summorna som getts under de senaste 30 åren har till exempel gett fastigheter för runt fem hundra miljoner i Sverige... Vittnena gör ju en väldigt stor affär av att det inte är någon kollekt, att det inte finns ekonomiska intressen, samtidigt så är det ju så att om man går runt med häven eller om den står vid utgången, och alla vet om att det här huset kostar pengar och vi måste bidra så...”

Som medlem fick Sven lämna in en tjänsterapportering varje månad. Varje församling skickar sedan rapporterna till landskontoret i Arboga, där en sammanfattande rapport görs som sänds vidare till ledningen i Brooklyn. Slutprodukten blir en årsbok där man kan se statistik över hur det går för olika länder; antal förkunnare, antal timmar i tjänst och hur många som döpts. Under de senaste tio åren har man kunnat se en tillväxt i exempelvis Brasilien. I Sverige är snart hälften av församlingarna invandrar- församlingar, men det är i stort sett samma förkunnarantal som för 20 år sedan.

Sven beskriver studierna och den pedagogik som rörelsen använder:

"Alla sitter med samma tidning, en läser paragrafen med ett givet svar och sen finns det en fråga längst ner. En läser frågan, sen ska man räcka upp handen och läsa den här raden innantill, man får inte tänka själv någonstans, det är väldigt styrt. Skulle du säga något efter eget huvud, då får du inte svara mer så småningom. Du måste säga det som står i paragrafen. På det sättet är det ett 'hjärntvåtsstuk' på deras utbildning. Många bitar är skrämmande när man ser det utifrån, men de menar att det är viktigt att hålla sig andligt frisk."

Rekrytering. Under sin tid i rörelsen träffade Sven flera nytillkomna medlemmar. Han var själv aktiv i rekryteringen. Det finns ett samband mellan hur konjunkturen ser ut i samhället och hur det går med rekrytering, menar Sven. I dåliga tider går det bättre för dylika rörelser.

"Jag tror det är samma som inom veckotidningsbranschen och godisbranschen, man tröstäter och 'tröstläser' när man till exempel är arbetslös. Har man mycket att göra så hinner man inte med sånt där."

Det finns vissa beteenden vid rekrytering som är typiska hos rörelser som JV. Sven talar om "love bombing".

"Vid första besöket möter man leenden upp till öronen och kramar och så. Det där är man experter på. Det är samma sätt som alla sekter använder sig av, 'love bombing' och 'Colgate-leenden' hela vägen. Så blir det mycket hembjudningar och nya vänner, sen startar processen att värva. Den som kan, så att säga, 'bomba' mest och ta åt sig äran av att någon ny rekryteras, han får informellt status i gruppen. Inte så att han får betalt, men han blir beundrad och anses vara väldigt duktig och framgångsrik."

Att vara väldigt artig, omtänksam och visa intresse för personens privata aktiviteter var viktigt.

"Var det någon som gillade att åka skidor, så fick man åka skidor, även om man hatade det, bara för att knyta upp den sociala kontakten. På den vägen jobbade man på, så använde man några timmar i veckan åt att sitta och läsa och svara på frågor, så kallat studium. Sen fick man hämta och skjutsa till möten, väldigt omsorgsfullt."

Sven påpekar hur mottagliga deprimerade personer var till JV. De uppskattade att få besök och tala med glada människor. "Väldigt många som hamnar i rekrytering befinner sig i ett krisläge." Sven konstaterar dock att de miljontals timmar som vittnena lägger på rekrytering har ett väldigt dåligt resultat.

Vägen ut. Efter 14 år som aktiv i JV började Sven säga ifrån sig sina förtroendeuppdrag. Han blev en så kallad överksam, vilket innebär att man inte längre går på möten eller är aktiv inom rörelsen. Denna process varade under en femårsperiod där han successivt trappade ned sitt engagemang, från att vara äldste till att inte gå på några möten alls. Han hade kunna valt att ta en uteslutning genom att bestrida teologin, men han avstod på grund av hänsyn till sina aktiva släktingar. På så sätt valde Sven en sorts "tredje väg" där han kom lindrigare undan än de som utesluts. Han har idag kontakt med ett fåtal vittnen, som vill värva tillbaka honom. Själv ser han inga hållbara argument som skulle få honom att återigen gå med i JV. De flesta vittnena hälsar också på honom, om han träffar någon på stan, men han upplever att de är spända och inte vet hur de ska bete sig. Det är skillnad om man blir utesluten.

"Helt plötsligt får inget vittne hälsa på dig eller prata med dig. De sätter näsan i vädret och går omvägar på stan. Det är mobbing som är ruggig som vi ser hos vittnena. När du går in i en församling, eller har vuxit upp där, då har du avskärmat dig allt annat umgänge. Då ska du bara umgås och prata med vittnen. Du ska tänka med vittnens tankar, sen plötsligt så dras rullgardinen ner och du hamnar i en"

värld utan relationer. Så får du börja bygga tillbaka släktingar och skolkamrater och så. Det blir en väldigt speciell situation, väldigt svår att förklara känslomässigt för den som inte sett och förstått det."

I och med att Sven började "tänka själv" så upptäckte han alltmer det fanatiska beteendet i rörelsen. Han insåg att han inte funnit det totala svaret på mänsklighetens plågor. Istället började han studera mer kritisk litteratur.

"Det var så väldigt toppstyrt, man fick inte tänka själv, och alla frågor som drevs in absurdum; hälsa och blod och sådana saker. Dessa frågor blev väldigt konstiga när man började jämföra med samhället i stort. Och alla de här sakerna man hade påstått, så väldigt tydligt, att jordens undergång är nära, och man angav årtal och så vidare. Det visade sig ju att det där stämde aldrig, det hände ju ingenting. Så började jag läsa annan litteratur för att jämföra, då såg man att det där stämde ju inte alls. Man tog ju inte heller åt sig av kritik, man fick inte kritisera överhuvudtaget. Man sa aldrig att 'okej, vi hade fel i det här och ber om ursäkt', utan man sa då istället att man fått nya sanningar och att sanningen gått framåt. Med sådana argument kunde man ändra på saker och ting, och så gör man fortfarande. Det var även några från ledningen i Amerika som skrev en del böcker där de berättade hur det såg ut bakom kulisserna, och det kände man ju igen... Hela världsbilden förändrades ju."

Efter avhoppet började Sven att bygga upp ett nytt socialt nätverk. Han engagerade sig i sitt arbete och arbetslivsfrågor, något som gått med framgång. Genom jobbet hade han kamrater att samtala med. I huvudsak fick han dock klara sig själv med att skapa ett nytt liv efter utträdet. Framgång med jobb och ekonomi har gjort att han kunnat hjälpa sina föräldrar och syskon ekonomiskt. Detta har försatt honom i en unik situation; att vara familjens "svarta avfälling" samtidigt som de är ekonomiskt beroende av honom. Han fann nya fritidsaktiviteter, till exempel ett jaktlag som han blev medlem i, där han har funnit gott kamratskap.

"Man läste tio timmar i veckan om att de som inte tillhörde Jehovas vittnen var onda rövare och banditer. Så har man kommit fram till att dessa nya vänner är betydligt bättre."

Sven kan inte tänka sig ett engagemang i någon annan religiös rörelse. Han betraktar alla frikyrkor som en stor bluff som kommer från samma skola. De ser sig själva som suveräna, menar Sven. Han skulle dock kunna tänka sig att bli en "vanlig" medlem i Svenska kyrkan, "för enkelhetens skull".

Hjälpen efteråt. Den hjälp som samhället har att erbjuda avhoppare är psykakuten och vissa frivilliga organisationer, menar Sven. Han betonar vikten av att ha någon att prata med, helst någon som har gått igenom en liknade process. Någon som vet vad det innebär att känna sig utlämnad. Han jämför upplevelsen med den aktuella samhällsdebatten om hedersmord och unga flickor som blir bortgifta. Det är viktigt för avhopparen att prata med någon, för att förstå att det inte är honom det är fel på.

"Det har man blivit itutad, under hela sin tid som vittne, att det bara är hjärndöda idioter som lämnar. Det är demoner och satan och så vidare... 99,9 % har inte fel, det behöver man höra några gånger."

Internet kan fungera som en stor hjälp åt den som tvivlar, menar Sven, både vad gäller att bryta sig ur och att kunna landa med båda fötterna efteråt. Där kan man se att man inte är ensam om att anse det hela som "tokigt". För något år sedan fann Sven "Stödföreningen Syds" hemsida och genom dem är han villig att hjälpa andra avhoppare.

"Vittnena säger ju att alla andra har fel, 99,9 % av jordens befolkning är idioter som inte begriper att de har rätt. Det finns det en massa elände i världen som man kan använda för att bygga upp resonemanget med, samtidigt finns det en massa annat gott som sker i världen som man glömmer."

Jag vill avrunda detta avsnitt med ett citat som återger Svens upplevelse av sin nuvarande situation.

”Ju längre bort från vittnenas värld man kommer, det går ju sakta, så blir man mer och mer fascinerad över hur insnöad man själv varit. Det är ju väldigt trångsynt, men man tror sig vara världens mest vidsynta.”

4.2 Nabil 47 år

Nabil är idag 47 år. Han kommer ursprungligen från Mellanöstern och flyttade till Sverige 1980. Han har tidigare varit äldste i Jehovas vittnen och under 26 år varit medlem i rörelsen. Sedan tre år tillbaka har han valt att stå utanför.

Vägen in i Jehovas vittnen. Under Nabils uppväxt fick han emellanåt följa med sin mormor till katolska kyrkan. Han menar att han därmed fick ett andligt intresse och han upplevde Bibeln som en ”djup” bok. Som 16-åring funderade Nabil över livets mening och tyckte att det var intressant att diskutera ämnet med en klasskamrat. Klasskamraten studerade med JV och fungerade på så sätt som en ”länk” för Nabil, in i rörelsen.

”Jehovas vittnen jagar en för att sätta igång ett regelbundet studium, jag var intresserad av att diskutera, men de övertygade mig om att sätta igång ett bibelstudium, för att komma fram till resultat. De följde upp det, de jagar upp en. Det var fram och tillbaka för mig, jag ville vara med mina kompisar, men så jagar de upp en och pratar med en, smörjer en, uppmuntrar och övertygar. De är väldigt effektiva.”

Nabil började således studera med JV. Så här beskriver han bibelstudierna:

”Det är ett väldigt intensivt sätt att mata in i hjärnan. Jag tror inte att jag överdriver om jag kallar det hjärntvätt, det är ett väldigt undervisningsmaskineri. Man sätter saker och ting i ens hjärna väldigt djupt, samtidigt kräver de att man ska ändra sitt liv. De försöker manipulera ens samvete, så man får dåligt samvete om man inte gör som de säger. Det de säger är den enda sanningen som leder till evigt liv. Man behagar inte Gud om man är emot det, då är man emot Gud, Guds fiende... Det var mycket bibelstudium tillsammans med dem... Det är ett väldigt intensivt sätt att studera. Man ska förbereda, det finns frågor och svar, man ska stryka under svaret, man ska finna alla bibelcitater, resonera över dem och tillämpa citaten på deras sätt för att förstå. Sen ska man forska djupt i deras litteratur, och de har jättemycket litteratur.”

Dopet. När Nabil var 18 år döpte han sig i församlingen. Han hade då gått emot sina föräldrars vilja ända sedan han började studera med JV. Han fick studera i smyg och hitta på ursäkter för att kunna gå på möten.

”Jehovas vittnen förbereder en mentalt genom att använda olika bibelcitater. De menar att ens familjemedlemmar ska vara emot en och man måste visa lydnad och kärlek främst mot Gud och Jesus. Om man inte gör det så hatar man Gud. Så man måste visa sin lojalitet i första hand till deras syn på saker och ting. På så sätt kan de få ungdomar att gå emot sina föräldrar.”

Fördelar med medlemskapet. Som aktiv medlem kunde Nabil uppleva medlemskapet som ett skydd, ”de säger det hela tiden och får en att se saker och ting så”.

”Nu är jag inte så säker på att det skyddade mig. Jag trodde det förut. Men nu när jag tänker och jämför mina syskon och många andra som inte är vittnen med mig, kan jag se att de inte heller kommit in på sådana banor. Däremot känner jag vittnen som fallit offer för sådana här saker; tobak, alkohol och veneriska sjukdomar. Jehovas vittnen är inte fria från sånt...”

Som medlem upplevde han också gemenskapen och det sociala nätverket som något positivt. Idag har han en helt annan bild.

”Det är inte så bra som de påstår. Det är inte så äkta som de menar. Det är utspelat många gånger. Nu när jag har slutat är det ingen som pratar med mig. Ingen hälsar på mig fastän vi har haft jättebra kontakt och kanske bött grannar och fortfarande träffas varje dag. De låtsas som de inte känner igen mig. De kanske tittar på mig lite snett och betraktar mig som en ond person. Jag har ju inte gjort dem illa, utan ville bara inte fortsätta som ett Jehovas vittne. Så det kan inte vara äkta, det är bara ljug. Det gäller bara på deras villkor.”

Nackdelar med medlemskapet. Nabil menar att han skapade sig många fiender genom sitt medlemskap. Dels genom att störa folk med att knacka dörr, dels att konfrontera andra med deras tro och indirekt säga att de tror fel. Att studera med en person som sedan blev vittne kunde leda till att dennes familj betraktade Nabil som en fiende, någon som skapat problem i familjen. Nabil beskriver JV:s sätt att rekrytera:

”Man ska vara vänlig och lägga fram argument och försöka hitta gemensamma intressen och grunder. Man ska vara uthärdig och undervisa och lära dem, att hålla med, att ta en liten bit i taget... De har många redskap för att kunna argumentera; små häften som hjälper till att hitta rätt bibelcitater, huvudpunkter i hur man ska agera och så, man lär sig det här varje vecka på mötena. --- De säger att de fiskar upp människor, Jesus lärde sina lärjungar att fiska upp människor. Man ska vara skicklig och veta hur man ska göra, de försöker på alla möjliga sätt...”

Kraven i församlingen var något Nabil upplevde som jobbigt.

”Man måste predika mer och satsa mer, de blir aldrig nöjda med vad man gör utan det ska hela tiden gå framåt. Man ska ägna mer tid åt att predika. Om inte tid så kvalitet på tid, man kanske ska dela ut mer litteratur, sätta igång fler bibelstudier, värva fler medlemmar... Och hela tiden får man dåligt samvete om man inte gör som de tycker, då ska man dö i Harmageddon, man blir Guds fiende.”

Ytterligare en nackdel är alla familjerelationer som blir förstörda genom ett medlemskap, menar Nabil.

”Det blir problem med nära familjemedlemmar som inte är vittnen, man firar inte jul, påsk eller nyår och födelsedagar. Och man äter inte det och det. Umgänget förstörs. Det blir så mycket konflikter. Jag hamnade själv utanför min familj. Det är jättemånga som får sina familjer förstörda. Det är bara att gå in i en församling och lära känna varenda medlem så ser man hur många familjekontakter som är förstörda.”

Vägen ut. Nabil menar att det finns många orsaker till att han valde att lämna JV. I rörelsens lära har det skett återkommande ändringar i teologins grundprinciper. Detta fick Nabil att fundera över om det verkligen kunde stämma. Exempel på frågor som ändrats är alla de årtal som angetts då domedagen skulle ha kommit, blodfrågan, att få ha mustasch eller inte, vapenfri militärtjänst, att få ta vaccin med mera.

”Ändringarna genom åren var något man förträngde. Man måste lita på dem ändå, det är de som vet och det är de som är smorda. Det är Gud som vägleder oss genom dem. Man hade stor respekt för dem, de är ju kungar och smorda, man hade stor respekt för vad de sa, man vågade inte misstänka eller misstro dem. Då förtränger man sånt... Förut fick man inte göra alternativ tjänst istället för militärtjänst. Jag fick sitta i fängelse för det, fick lida för det och kunde till och med ha blivit avrättad för det. Men sen ändrar de sig... Så menar de att sanningen är som dagsljuset, den går upp sakta... Så man började fundera om man verkligen skulle lyda dem så här blint hela sitt liv... det kan inte stämma när man ändrar på det sättet.”

Nabil bestämde sig för att bryta undervisningsmaskineriet och istället börja studera på egen hand. Han slutade gå på möten och började läsa litteratur som han ville läsa, bland annat litteratur som avhoppade vittnen hade skrivit. Han kände igen det han läste och tyckte det stämde. Han började även besöka andra kyrkor och religiösa samfund för att jämföra. Processen ut var inte lätt. Dels att bryta det dagliga undervisningsmaskineriet och våga läsa annan litteratur, dels rädslan för att JV kanske hade rätt samt att bli en del av världen utanför.

"Man brukar säga vi och världen. Vi ska inte vara en del av världen, man ska leva avskilt från världen. Det blir en dubbelhet på det sättet, man lever i två olika världar. I deras lilla värld, där känner man tryggheten, inte utanför, man känner sig som en innekatt ungefär, som går ut till det främmande."

"Det var en kris jag hade för att kunna komma över allt det där och kunna öppna mitt sinne. Samtidigt kommer jag ihåg att efter två tre månader kändes det som ett svart moln hade försvunnit. Då öppnades mitt sinne och jag började se saker och ting, jag började tänka själv. Då får man en sån styrka. Man känner sig så stark när man klarat av att gå igenom något sånt här. Man känner att man kan gå igenom eld och vatten..."

Ett år efter att Nabil slutat besöka Rikets sal valde han att ta en uteslutning genom att formellt lämna rörelsen. Medlemmarnas agerande mot avhoppare beskriver Nabil såhär:

"Jag tycker det är så löjligt och barnsligt, töntigt. Men jag respekterar det, det är deras problem, inte mitt. Men man tycker att det är synd. Det som jag tycker är jobbigt är hur det påverkar mitt umgänge med mina barn som är aktiva. Vår relation är inte så öppen, den är begränsad."

Hjälp efteråt. Nabil hade kontakt med andra medlemmar som befann sig i samma situation. Med dessa kunde han diskutera och utbyta tankar. Han menar att hjälpen till avhoppare är väldigt individuell, var och en har sin process. Personer som har varit i samma situation och litteratur som andra avhoppare har skrivit fungerar som ett bra stöd, menar Nabil.

Jag vill avsluta detta avsnitt med ett citat som kortfattat återger en del av Nabils process ut ur rörelsen.

"Efter det att jag gått ur, hade jag kvar i mitt sinne att nu fortsätter jag mitt sökande och undersöker. Hittar jag att jag hade fel, så kan jag komma tillbaks, men nu är jag helt säker."

4.3 Sammanfattning

Vägen in i rörelsen skiljer sig åt mellan Sven och Nabil. Sven kom i kontakt med rörelsen i och med att hans föräldrar blev aktiva i JV. Föräldrarna hade problem både med ekonomi och släktrelationer, samtidigt som de var andligt sökande. Sven upplevde ett grupptryck och döpte sig för att få vara med i paradiset. Nabil fick ett andligt intresse genom sin katolska mormor och i ungdomsåren skedde kontakten med JV via en klasskompis. Han studerade sedan med JV och döpte sig mot sina föräldrars vilja.

Båda menar att gemenskapen upplevdes som positiv när de var aktiva. Idag ser de gemenskapen som bräcklig och att den inte håller om man tycker annorlunda än övriga medlemmar. Nabil nämner också, liksom de aktiva intervjupersonerna, att han upplevde det skydd som medlemskapet medförde som något positivt. Idag menar han att han förmodligen varit lika skyddad utan JV. Sven nämner hur han, genom sitt medlemskap, har fått med sig god etik och att våga stå upp för sin sak. Han blev mobbad i skolan men menar att det gjorde honom hårdad. Sven nämner också hur ett medlemskap kan hjälpa personer att komma ur stora problem, såsom missbruk.

Sven beskriver rörelsen som toppstyrd. Medlemmar får inte tänka själva. Han jämför JV med religiös fanatism - barn och vuxna kan offras genom att vägra ta emot medicinsk vård. Han nämner också rädslan för Harmageddon. Nabil menar att han skapade sig många fiender genom sitt medlemskap. Han upplevde även rörelsens krav som jobbiga, och han fick dåligt samvete om han inte gjorde som de tyckte. Han pekar också på hur vanligt det är att familjerelationer blir förstörda till följd av medlemskap.

Sven upptäckte det fanatiska beteendet inom rörelsen och alla profetior om världens undergång, som inte uppfyllts. Nabil blev tveksam till läran då den ständigt ändrades. Båda började studera kritisk litteratur, bland annat litteratur som avhoppare skrivit. De kände igen sig själva och rörelsen i dessa böcker. Sven valde, med hänsyn till anhöriga, att bli överksam. Nabil sa ifrån sig sitt medlemskap och betraktas därmed som utesluten. Nabil beskriver svårigheten och rädslan att lämna JV och bli en del av världen utanför. Han fick stöd av andra före detta medlemmar i samma situation. Sven kunde bygga upp ett nytt socialt nätverk genom att engagera sig i sitt arbete och finna nya fritidsaktiviteter. Att tala med personer som varit i samma situation är något bäge lyfter fram som viktigt. Sven nämner också att Internet kan fungera som ett stöd, där kan man se att man inte är ensam.

5 INTERVJUER MED PERSONER SOM ARBETAR/ARBETAT MED FRI

Föreningen Rädda Individen (FRI) bildades 1984 av en handfull anhängare till människor som fastnat i scientologirörelsen. Efter cirka ett år anslöt sig anhängare till medlemmar i Hare Krishna, Moon-rörelsen med flera. FRI vill upplysa och avslöja vissa rörelsers vilseledande rekryteringsmetoder. I första hand fungerar de dock som en stödförening för anhängare och människor som lämnat eller är på väg att lämna ett destruktivt sammanhang. FRI är en ideell förening, partipolitiskt fristående och oberoende av religiösa sammanslutningar och affärsintressen. De vill värna om grundläggande mänskliga rättigheter som till exempel religions-, åsikts- och yttrandefrihet. De vill också försvara människans rätt till tankefrihet, integritet och respekt. SESAM var en avhopparförening som bildades 1993, efter FRI:s första rehabiliteringsläger. Idag har föreningen gått in under FRI (<http://home.swipnet.se/FRI>).

I följande kapitel får vi ta del av hur personer som arbetar/arbetat med avhoppare ser på rekrytering, medlemskap och problem efter ett medlemskap i en sekt. Vi får också ta del av på vilket sätt FRI kan hjälpa avhoppare.

5.1 Birgit – aktiv inom FRI

Birgit Lidros har varit aktiv inom FRI i tolv år. Hon blev engagerad i samband med att hennes son hade "fastnat" i Moon-rörelsen.

"Jag fick hjälp av FRI att få ut honom, genom att han fick träffa två avhoppare. Då blev jag så tacksam för att jag fick ut honom, så han inte åkte tillbaks till Amerika och stannade där för gott. Därför kanske jag kan hjälpa någon annan."

Birgit är en av de sex som aktivt arbetar ideellt inom föreningen. De övriga fem utgör styrelsen. Utöver dessa finns fyra-fem personer som turas om att ha hand om FRI:s jourtelefon. Jourtelefonen är öppen dygnet runt, för dem som mår riktigt dåligt. Birgit tillbringar en eftermiddag i veckan vid FRI:s kansli i Hägersten, men menar att mycket av arbetet får göras hemifrån. Det händer att både socialtjänst och läkare ringer och frågar om olika rörelser. En del av Birgits arbete går ut på att förmedla kontakter mellan "nya" och "gamla" avhoppare. Idag har FRI kontakt med ett 30-tal avhoppare som kan hjälpa till med samtal. Birgit menar att väldigt många avhoppare inte orkar ställa upp med hjälp. Eller så vill de inte delta eftersom de är trötta på sekter.

Vägen in i en sekt. Birgit gör tydligt att vem som helst kan gå med i en sekt.

"Men man är kanske mer mottaglig när man är lite deppig, om ett förhållande tar slut till exempel. Eller som min son, som reste jorden runt och var ensam i Amerika. Då är det jätteskönt om någon bjuder in en på middag och studiesamkväm. Man blir omhändertagen. Man behöver inte tänka själv. Och så gemenskapen, med massa ungdomar från hela världen som Moon-rörelsen har... De har säkert jättetrevligt. Fast de får jobba, får dåligt med mat och dåligt med sömn. Men så länge man inte hinner tänka, så tycker man bara det är positivt."

Fördelar med medlemskapet. Birgit menar att så länge man är med i en rörelse och inte tvivlar, så tycker man oftast det är bra. Gemenskap, vänner och känslan av att ha funnit sanningen är faktorer som upplevs positivt.

Nackdelar med medlemskapet. Skuldkänslor och utmattning är två faktorer som Birgit nämner. Skuldkänslorna kommer då man faller för ”djävulens frestelser” och inte klarar av att leva upp mot de förväntningar som sekten har. Som exempel nämner hon hur hennes son upplevde djävulens frestande då han tagit en paus under en joggingtur, och somnat. Vid ett annat tillfälle, hade han tagit en konjak till kaffet på flyget. Så fick man inte göra enligt sektens lära.

”Utmattningen och tröttheten är något man kan se generellt. Det är det de går in för, de flesta rörelser. Medlemmarna blir så uttröttade att de inte hinner och orkar tänka. De bara faller ned och sover när de äntligen får lägga sig. Så tror jag det är i de flesta rörelser. Tröttheten kommer från att de får jobba hårt för rörelsen, sen är det möten...”

Problem vid avhopp. Birgit menar att ett generellt problem hos avhoppare är att de har dåligt samvete för de svikit sina vänner. De har också ofta tvivel som, ”kanske rörelsen har rätt och jag kommer att drabbas av all världens olycka”. Skammen och upplevelsen av att ha varit så dum och låtit sig luras av sekten, är något som Birgit ofta får höra från avhoppare.

”När man kommer hem, som min son som var borta ett år, då har ju alla kompisar flyttat, en del har bildat familj. Då har man kommit ifrån varandra. Så det blir ganska tyst när man kommer hem. Man behöver inte ha varit i Amerika för att det ska bli så, är man i en rörelse så ägnar man all tid åt den. Man har inte tid att umgås med sina gamla vänner. Många rörelser säger ju att man ska bryta med föräldrar och vänner... Tvivlar du så är det djävulen. Du kommer att drabbas av sjukdom och olycka. Det säger Ulf Ekman bland annat i Livets Ord. Många mår väldigt dåligt psykiskt. De kan gå i terapi under flera år och även bli inlagda på psyket... Problemen är väldigt individuella. En del är ju svagare och har sämre psyke och för en del går det över ganska lindrigt...”

Hjälpen från FRI. Förutom att skapa kontakter mellan avhoppare är information väldigt viktigt, menar Birgit. Information om vad rörelsen egentligen står för, så att avhopparen själv kan se vad som är fel. Birgit menar att FRI har god kunskap om olika rörelser. Genom egen och andras erfarenhet får hon större kunskap. Eventuell problematik som förekommit innan medlemskapet är ingenting man ägnar sig åt på FRI.

”Det är ju klart att de kan ha haft ett dåligt psyke innan de gick med i en sekt, men det vet man ju egentligen inte. Det är inget vi går in i, utan det får terapeuten göra, om de hittar någon bra. Vi är ju inte utbildade, vi är ju lekmän så vi kan inte gå in på sånt. Men det hjälper ju mycket bara att få prata och berätta om sina upplevelser. Allra bäst är det ju att träffa andra avhoppare, särskilt de som varit med i samma rörelse.”

FRI samarbetar med ROS (Rådgivning om sekter), en likartad förening i Göteborg. Förutom dessa två och Stödföreningen för avhoppade vittnen, finns det inga fler instanser idag som arbetar specifikt med denna typ av problematik i Sverige. Birgit anser att dagens samhälle saknar tillräckliga resurser för att hjälpa avhoppare. Hon menar att det skulle behövas ett rehabiliteringshem eller något sjukhus som hade en speciell avdelning för sektsjuka. Hon tycks inte vara särskilt förtjust i hur sjukvården arbetar idag:

”Tyvärr så förstår inte sjukvården riktigt det här med sektsjuka. De ger dem tabletter och fattar inte riktigt vad det beror på, de tror det är en psykisk sjukdom, schizofreni eller något liknande. Nu har det blivit lite bättre än det var för tolv år sedan. Men fortfarande finns ett stort mörker inom sjukvården. Det är svårt att hitta en psykolog eller terapeut som förstår det här --- Alla åker ju inte till psyket eller går på terapi. Så det är många som mår dåligt utan att ha fått hjälp någonstans.”

Det sker inte någon uppföljning av arbetet inom FRI. Det finns ingen tid för det, menar Birgit.

Förbättringar inom FRI. Birgit önskar att det var fler som ställde upp och jobbade åt föreningen. Helst skulle hon vilja ha öppet varje dag, då det bli väldigt koncentrerat de två dagar som föreningen har öppet. Tidigare hade de öppet fyra dagar i veckan och även då var det fullt upp. Ekonomiska bidrag är en annan önskan som Birgit har då mycket pengar går åt till exempelvis hyra, telefon, porto och papper. Idag lever rörelsen på medlemsavgifterna.

5.2 Lars - tidigare aktiv inom FRI

Under nästan fyra års tid var Lars aktiv inom SESAM och FRI. Han avslutade sitt engagemang 1997.

Rehabiliteringslägret. Lars kom i kontakt med FRI i samband med en uppsats han skrev under sjuksköterskeutbildningen. Uppsatsen behandlade hur avhoppare mådde efter att ha lämnat destruktiva sekter och hos FRI fanns material att hämta. Han blev sedan själv aktiv i föreningen och under hösten 1994 deltog Lars, som funktionär, på ett rehabiliteringsläger för avhoppare. Lägre, på Adelsö i Stockholm, varade under tre veckor. Psykologer från USA höll i rehabiliteringen. Dessa driver annars ett behandlingshem för avhoppare i Ohio (Wellspring Retreat and Resource Center). Sju eller åtta avhoppare deltog i rehabiliteringen. De kom från olika rörelser: Moon-rörelsen, Livets Ord, Jehovas vittnen och Scientologerna. Lägre gick ut på att deltagarna skulle få insikt i hur manipulation fungerar i destruktiva sekter. Rehabiliteringen skedde genom enskilda samtal med psykologerna, gruppssamtal, föreläsningar och filmvisningar. I de enskilda samtalen använde sig psykologerna av *kognitiv terapi* och *transaktionsanalys*. Det var också viktigt att deltagarna fick diskutera med varandra om sina upplevelser. Genom att höra hur andra haft det kunde deltagarna känna igen sig själva, och på så sätt få större insikt.

"De behöver få prata av sig om sin upplevelse och få bekräftat att de finns andra som levt i liknande situationer och kulturer. Det är lätt att känna sig väldigt ensam. Dels har man förlorat gemenskapen med gruppen och dels känner man sig annorlunda inför omgivningen. Så det är väldigt lätt att bli isolerad och ensam."

Samtliga av behandlarna från USA hade en kristen grund och egna erfarenheter av destruktiva sekter. De menar att de som själva har varit i en sådan miljö, bäst kan hjälpa personer som hoppar av. Genom att behandlarna själva var kristna, kunde de presentera en teologisk modell för dem som var intresserade. Intresset att tala om kristen teologi varierade på lägre.

"Vissa personer har ju ingen kristen bakgrund och är inte alls intresserad av att prata om kristendom. Det kan vara sådana som kommer från sekter utan kristna inslag och personer som, före de var med i en kristen sekt inte var kristna, och de vill absolut inte tillbaka till någon kristen grupp. Då pratar de bara om den psykologiska manipulationen, ingenting annat."

Lars besökte också behandlingshemmet i Ohio under cirka två månader. Där använde man sig av samma program som på rehabiliteringslägre. Behandlingstiden varierade mellan 1-5 veckor. Många hade inte råd att vara där så länge om de inte fick pengar via sin försäkring. Att personalen på behandlingshemmet är kristna har gjort dem kända och de flesta som söker dit har en kristen bakgrund. De hjälpsökande vill också, vanligtvis, delta i de teologiska samtalen.

Vägen in i en sekt. Att man går med i en sekt beror inte på att man är galen, utan på att det finns ett starkt ”sug” i gruppgemenskapen som kan vara svår att motstå, menar Lars.

”Gruppen erbjuder en gemenskap, om man inte har det innan i så stor grad, det får man där. Det kan vara något positivt. Sen får man en mening med sitt liv om man saknat det innan. Man sätts ju i ett sammanhang där gruppen har en väldigt tydlig tro på vad som är meningen med livet. Alla som är runtomkring en bekräftar samma sak och man får klara mål att leva efter, även om man blir vingklippt på många sätt. Det kan ju ändå upplevas som befriande att få den här meningen i sitt liv.”

Fördelar med medlemskapet.

”Det finns ju medlemmar i Jehovas vittnen som faktiskt mår bra. Där jag tror att medlemskapet har gjort att de lever ett bättre liv än de gjort innan, och där de mår bättre än innan. De som kan uppnå det, är dem som på något vis kan undvika den här prestationsångesten och prestationskraven som ändå finns hos vittnena. Att de på något sätt kan släppa det och inte bry sig om det så mycket. Då tror jag att de kan må rätt så bra. Många upplever de här prestationskraven som väldigt betungande. Alla gör inte det. Vissa har synen att ’jag gör så gott jag kan, sen är det bra med det’... En annan förutsättning för att må bra är att man inte tvivlar på att läran är sann hela tiden.”

Att stå utanför Jehovas vittnen. Lars beskriver att det finns olika anledningar till att medlemmar hamnar utanför rörelsen. Man kan antingen vara utesluten eller överksam. Uteslutningen kan ske både frivilligt eller ofrivilligt. Om medlemmen till exempel väljer att bestrida rörelsens lära eller blir aktiv i ett politiskt parti så utesluts han, vilket kan ses som ett frivilligt val. En ofrivillig uteslutning kan ske om medlemmen exempelvis börjar röka eller har sex utanför äktenskapet. Det är vanligt att dessa medlemmar fortfarande tror på JV: s lära och vill tillbaks till rörelsen. Detta är en grupp som ofta pendlar fram och tillbaka.

”Jag fick den uppfattningen, att av dem som blivit uteslutna, så återvänder kanske hälften så småningom. Det är så pass jobbigt att skiljas från den här gruppen och att leva ett annat liv utanför. Om man fortfarande tror på det så är det väldigt svårt att vara utanför. Då är man ju rädd och tror att man är fördömd och kommer att dödas i Harmageddon.”

Om de ångrar sig finns alltid möjlighet att komma tillbaka. Då gör de äldste en bedömning, om ångern är uppriktig. Att vara överksam innebär att man fortfarande är medlem, men inte aktiv i någonting.

”Man går inte på möten eller går ut och predikar, men är fortfarande medlem. Skillnaden mot den som är utesluten är att man inte tar avstånd från församlingen, man gör inte någon sådan synd som är ’uteslutningsbar’. Den överksamme får medlemmarna umgås med, han är fortfarande en broder eller syster, men är inte aktiv. De tänker att den personen orkar, av olika skäl, inte vara aktiv just nu. Men de hoppas att han ska bli aktiv så snart det går, hälsar gärna på för att stötta och så vidare. Men gör han en ’uteslutningsbar’ synd, så kan han uteslutas...”

Lars menar att den drastiska uteslutningen är något som kännetecknar avhoppare från JV.

”Det blir en sån brytning som är väldigt jobbig att hantera, speciellt om man har släkt kvar i Jehovas vittnen som ofta också bryter relationen med den personen. De måste inte göra det, men det blir ofta så att de gör det i alla fall. Det är ju väldigt smärtsamt, speciellt om man har föräldrar, syskon eller barn som man inte längre kan ha en normal kontakt med. Det präglar dem som lämnar Jehovas vittnen.”

Det är vanligare att personer som gått med i JV i vuxen ålder hoppar av, jämfört med de som vuxit upp i rörelsen. De som har varit med i rörelsen hela sitt liv, har inget tidigare liv att komma tillbaks till, menar Lars.

Hjälpen efteråt. Den hjälp som samhället har att erbjuda är psykiatrin. Dit kommer de som mår riktigt dåligt, som har passerat en viss gräns, säger Lars. Eller så kommer de till en distriktsläkare som skriver ut antidepressiv medicin. Det gäller dock att ha tur, menar Lars, att hitta någon som både är villig att diskutera det man varit med om, och som tar det på allvar. Tyvärr är det många som mår dåligt utan att söka hjälp. SESAM och FRI kunde erbjuda kontakt med andra i liknande situation. För många räckte det att få höra om hur manipulation kan fungera. De fick bekräftat för sig själva att de inte var tokiga, och kunde på det viset lägga ifrån sig det hela och gå vidare. Det är också viktigt att, så långt som möjligt, försöka bevara kontakten med andra familjemedlemmar som fortfarande är aktiva i sekten. Att inte klippa banden i onödan.

"Det är ju väldigt individuellt hur det är, i vissa fall kan man ha en väldigt bra kontakt efteråt också, i andra fall så bryts den. Det beror på hur de är som personer, de här människorna. Är föräldrarna (om deras barn lämnat rörelsen, min anm.) väldigt dogmatiska och fanatiska vittnen, så har de lättare för att bryta kontakten. Är de inte det, utan mer pragmatiska, speciellt om de levtt ett vanligt liv innan, där de inte varit vittnen, så tror jag det är lättare för dem att fortsätta ha kontakt."

Lars ställer sig idag tveksam till idén om att avhoppare är de som bäst kan hjälpa andra avhoppare.

"Jag tror att det ideala skulle vara att tala med både och. Det är viktigt att få tala med någon som har erfarenhet av en sån här grupp, men det är också viktigt att tala med någon som inte har det. Man behöver båda delarna. En som lämnat en grupp får ofta ett väldigt starkt förtroende för någon som varit med i en sån grupp själv. De känner sig inte dumma inför den personen. De kan vara öppna, och det hjälper mycket, tror jag. Sen behöver de också tala med en person som inte varit med för att kanske undvika att det blir för mycket offer-mentalitet, att man är ett offer. Det kan bli så, men det behöver inte bli så. Om det bara är människor som har varit med i olika destruktiva sekter som träffas hela tiden, så kan det bli så, det har hänt, att det uppstår en sån här stämning att man ser sig själva som offer för de här sekterna. Sektavhoppare blir ens identitet. Det är ju inte nyttigt, utan man måste bli en massa andra saker i livet än en person som gått ur en sekt, att inte fastna i bitterheten."

När man arbetar med avhoppare finns det en risk att sekten får bära skulden till alla problem som personen har. Detta tänkande inom SESAM och FRI var en orsak till att Lars slutade engagera sig. Tänkandet blev för svart-vitt och enkelspårigt och sekterna målades upp värre än de egentligen var, menar Lars.

"Det finns personer, som jag tror har mått dåligt i hela sitt liv, eller från tonåren i alla fall, som gått med i en grupp och inte blivit bättre efter att de har gått ur. Jag tror att problemen inte i första hand beror på gruppen utan på psykisk sjukdom eller annat. Då är det lätt att lägga all skuld på en grupp, det är väl ett misstag som görs emellanåt. Det är ju till väldigt stor nackdel för den personen att det blir så, då tar man ju inte tag i de verkliga problemen. Det kan ju också vara väldigt bekvämt för den här personens familj att lägga all skuld på gruppen, när det delvis beror på hur familjen har fungerat under personens uppväxt. Då kan de ligga i deras intresse att lägga skulden på gruppen. De kanske inte vill, eller orkar inse andra saker som hänt."

Slutligen poängterar Lars, att om man vill lämna Jehovas vittnen så är det viktigt att bygga upp ett socialt nätverk innan man hoppar av.

"Att man knyter kontakter med folk utanför vittnena, så man har några att relatera till, så man inte bara går ur och står där helt själv. Det kan vara bra att bygga upp någon sorts bas innan, att skaffa nya intressen. Det kan vara bra att träffa andra avhoppare till en början, men man måste gå vidare, så man inte fastnar."

5.3 Sammanfattning

Både Birgit och Lars menar att vem som helst kan gå med i en sekt. Birgit menar att man är mer mottaglig om man är deppig eller i behov av gemenskap och omhändertagande. Lars menar att gruppgemenskapen har ett ”starkt sug” och att en tydlig tro kan ge livet mening. Båda menar att man som aktiv kan må bra i en sekt. Gemenskapen och känslan av att ha funnit sanningen betonar Birgit som fördelar med ett medlemskap. Lars menar att om medlemmen kan undvika tvivel och prestationskraven/ångesten, så kan medlemmen må bättre än innan medlemskapet. Birgit lyfter fram skuldkänslor och utmattning som negativa faktorer hos aktiva medlemmar.

Dåligt samvete för att ha svikit sina vänner, tvivel kring huruvida rörelsen har rätt samt skamkänslor för att ha låtit sig luras, är vanliga problem hos avhoppare, menar Birgit. Lars betonar den drastiska uteslutningen inom JV, som blir speciellt svårhanterlig om den uteslutne har släkt kvar i rörelsen. Ensamhetskänslor efter avhopp är något båda nämner.

FRI erbjuder hjälp i form av information om destruktiva rörelser och samtal med andra avhoppare. De ägnar sig inte åt eventuell problematik före medlemskapet. Det sker heller ingen uppföljning av arbetet. Lars menar att det ideala vore att avhoppare fick samtala både med andra avhoppare och med personer utan denna erfarenhet. Detta för att förhindra att offer-mentalitet uppstår och att ”sektavhoppare” blir ens identitet. Han menar också att tänkandet inom FRI är för svart-vitt genom att man bortser från avhoppares tidigare problematik. Sekten får skulden för alla problem och målas upp värre än den är. Birgit anser att den hjälp FRI kan ge är otillräcklig. Hon efterlyser ett rehabiliteringshem eller sjukhusavdelning för sektsjuka. Lars erfarenheter från behandlingshemmet i Ohio och rehabiliteringslägret är positiva. Genom samtal, föreläsningar och filmvisningar kunde psykologerna hjälpa deltagarna att få insikt i hur manipulation fungerar.

6 SAMMANFATTANDE ANALYS

I detta kapitel kommer jag att redovisa de slutsatser jag kommit fram till utifrån mina frågeställningar och syfte. Intervjuerna analyseras genom att jag tolkar dem mot den teoretiska förståelsen. Jag kommer även att jämföra de aktivas uppfattning om medlemskap i JV med avhopparnas.

JV – en sekt. JV uppfyller samtliga sju kännetecken på en sekt som Wallis definierat. Bland dessa kännetecken finns till exempel att rörelsen är totalitär, budskapet är etiskt och asketiskt och medlemmarna betraktar sig som en elit med en särskild insikt. JV kan även ses som en revolutionär sekt. De är inriktade på att världen står inför sin undergång och försöker beräkna den exakta tidpunkten för Harmageddon. De har en betoning på förståelse och insikt istället för subjektiva upplevelser. Rörelsen kan också ses som en manipulativ sekt där kritik och avvikande åsikter inte tolereras. JV riktar kritik mot utomstående, som tillsammans med det övriga samhället beskrivs som förtappade, Satans organisation etcetera. De är organiserade som ett ideologiskt kollektiv och tar fysiskt avstånd från samhället genom att exempelvis vägra militärtjänst, vägra ta emot blod och genom att inte rösta i politiska val. De menar att JV är de enda som besitter Sanningen.

Faktorer som påverkar vägen in i en sekt. Samtliga aktiva och avhoppare som jag intervjuat kom i kontakt med rörelsen genom släkt eller vänner. Detta är enligt teorin det vanligaste sättet att komma i kontakt med sekter. Sofie och Nabil som inte har vuxit upp med rörelsen skiljer sig åt vad beträffar första intrycket av JV. Sofie noterade hur trevliga och pratsamma de varit. Nabil upplevde sig jagad, men menar även att han blev uppmuntrad och övertygad av vittnena. Denna fas är vad Lofland kallar *fasthakande*. Till skillnad från Lofland anser jag att även fasen *loving* inträffar i detta tidiga skede. I kombination med fasthakandet sker den så kallade "love-bombingen" med komplimanger och leenden. Bibelstudierna som JV bedriver i hemmen tolkar jag som *inkapslandet*. Under dessa studier kan läran beskrivas i en kontrollerad miljö, utan inblandning av utomståendes kritik. Eventuella tvivel tas omhand av den aktive medlemmen. Båda avhopparna talar om hjärntvätt. Dopet i rörelsen motsvarar fasen *överlåtelse*. Därmed blir individen medlem och identifierar sig på så sätt med rörelsen. Något som är gemensamt för de aktiva och avhopparna, är att samtliga var unga när de lät sig döpas. Lena, Sven och Nabil var 16 år och Sofie var 22 år när hon började studera med JV och 24 år när hon döptes. Hon hade tidigare haft ett andligt intresse och bland annat besökt Pingstkyrkan. Som ung slits man mellan att vara en självständig individ och en längtan efter sammansmältning. Man är också uppfylld av existentiella frågor. JV kan erbjuda gemenskap och ger klara svar på varje företeelse i världen. De kan uppfylla ungdomens regressiva behov, med en stark auktoritet kan de ge livet trygghet och mening. På så sätt kan sekten överta familjens roll.

Fördelar med ett medlemskap. Birgit och Lars som genom FRI har erfarenhet av sekter menar att man kan må bra som medlem i en sekt. En förutsättning är dock att medlemmen klarar undvika prestationskraven och inte tvivlar på att läran är sann. Positiva faktorer i medlemskapet som återkommit genom intervjuerna är:

- ? *Gemenskapen*
- ? *Känslan av att ha funnit sanningen och bli stärkt i tron*
- ? *Medlemskapet fungerar som ett skydd mot ett omoraliskt levnadssätt*
- ? *Medlemskapet som en hjälp att komma ur andra destruktiva sammanhang*

I det teoretiska avsnittet framkom att gemenskap och känsla av att ha funnit sanningen är något som stärker självkänslan. Avhopparna menar idag att det är en bräcklig gemenskap som inte tål avvikande åsikter. De är inga äkta vänner. Det framkom också i teorin att medlemskapet kan ses som positivt, om alternativet är drogmissbruk eller kriminalitet. "Skyddet" kan tolkas som en regression, där JV får representera auktoritära föräldrar. Genom att Nabil ofta fick höra om "skyddet" i rörelsen började han tro på det. Idag jämför han sig med sina syskon, som inte är vittnen, och konstaterar att han förmodligen varit lika skyddad utan JV. Vad beträffar att komma ur till exempel drogmissbruk, menar Sven att det vore bättre med professionell hjälp.

Lena och Sofie styrker resonemanget om sanning genom att peka på profetior som de menar gått i uppfyllelse. Avhopparna ser istället till alla årtal som JV förutspått om Harmageddon, som inte inträffat.

Både Lena och Sven betraktades som annorlunda under skoltiden, på grund av sin tro. De upplever idag att detta stärkt dem, då de vågar stå upp för sina åsikter. Sven menar också att medlemskapet har gett honom idéer om att saker och ting ska vara "rätt och riktigt".

Nackdelar med ett medlemskap. Varken Lena eller Sofie kan se några negativa faktorer med sina medlemskap. Detta faktum kan tolkas med hjälp av *dissonansteorin*. Om de har svårigheter på något plan med sitt medlemskap, så har detta jämkats eller ändrats, så det stämmer med sektens lära. Det kan också vara svårt för en utomstående att få kunskap från aktiva medlemmar, om svårigheter inom rörelsen. Nylund talar om hur sekter skiljer på den esoteriska världen (sekten) och den exoteriska världen (samhället) och hur sekten väljer vilket ansikte de vill visa utåt. Annars kan det helt enkelt vara så att de intervjuade medlemmarna inte upplever några svårigheter eller nackdelar med medlemskapet. Lena och Sofie ger dock exempel på faktorer som kan vara svårt för andra. Dessa faktorer är:

- ? *Svårigheter att vittna för främmande*
- ? *Att, som ung, skilja sig från mängden angående synen på alkohol och föräktenskaplig sex*
- ? *Att församlingen tar mycket tid*

Sven och Nabil upplevde andra negativa faktorer som medlemmar:

- ? *Toppstyrd religiös fanatism där medlemmen inte får tänka själv*
- ? *Rädsla för Harmageddon*
- ? *Det gav fiender*
- ? *Ouppnåeliga krav*
- ? *Dåligt samvete om man inte lyder*
- ? *Förstörda familjerelationer*

Birgit nämner *skuldkänslor* och *utmattning* som negativa faktorer med ett medlemskap. Skuldkänslorna kan kanske jämföras med dåligt samvete och utmattningen kommer utifrån att församlingen tar mycket tid. Att församlingsarbetet tar mycket tid av medlemmarna är något återkommande i intervjuerna. Lena arbetar endast 65 % för att kunna ägna mer tid åt JV. Hon upplever dock inte det som något problem. Hon beräknar att 15 timmar per vecka går till rörelsen. Sofie menar att det är viktigt att vara aktiv för att känna sig delaktig i församlingen. Under Svens uppväxt var det möten tio timmar per vecka. Med tanke på att man som medlem i JV blir granskad genom att lämna in en tjänsterapport varje månad så är

det, för mig, förståeligt om prestationsångest uppkommer. Det är en slående skillnad mellan hur Lena och Nabil kopplar *familjen* till rörelsen. Enligt Lena resulterar hennes tro i en stark familj. Nabil menar, å andra sidan, att förstörda familjerelationer är en vanlig konsekvens av medlemskapet.

Processen ut ur en sekt. Orsaker som bidrog till att Sven och Nabil valde att ställa sig utanför JV var:

- ? *Det fanatiska beteendet*
- ? *Alla profetior om världens undergång som inte uppfyllts*
- ? *Återkommande ändringar i teologins grundprinciper*

Både Sven och Nabil tog del av kritisk litteratur, bland annat litteratur skriven av avhoppare från ledningen i JV. Farhågorna att sekten kanske har rätt och rädslan för att läsa annan litteratur var något Nabil upplevde. Att lämna en sekt är inte gjort i en handvändning. Sven valde en tredje väg genom att bli överksam, på det sättet blev inte avhoppet lika drastiskt. Processen ut, från det att han bestämt sig tills han inte gick på några möten alls, tog fem år. Nabil tog en uteslutning vilket medförde att samtliga gamla ”vänner” bröt all social kontakt. De hälsar inte ens om de möter honom på gatan. Båda upplevde *re-entry problemet*. Nabil beskriver hur han kände sig som en innekatt som gick ut i det främmande. Sven talar om att hela hans världsbild förändrades. Båda har anhöriga kvar i rörelsen och beklagar att de inte kan ha en normal kontakt med dem. Denna svårighet är något som kännetecknar avhoppare från JV, menar Lars som arbetat med avhoppare. Sven uttrycker en viss skamkänsla när han påtalar hur ”insnöad” han varit. Sven kunde få hjälp genom samtal med arbetskamrater. Genom arbetet och nya fritidsaktiviteter kunde han bygga upp ett nytt socialt nätverk. Nabil hade möjlighet att tala med andra, före detta, medlemmar i samma situation. Båda lyfter fram vikten av att tala med personer som har liknande erfarenheter.

Hjälpen från FRI. Avhoppare kan få hjälp av FRI genom information om vad rörelsen *egentligen* står för och om hur manipulation fungerar. De kan också få kontakt med andra avhoppare som de kan samtala med. Kritiken som framkommit mot FRI är att tänkandet är för svart-vitt. Sekten får bära hela skulden för individens problem. De arbetar inte med individuella problem som förekommit innan medlemskapet i sekten. Det sker heller ingen uppföljning eller utvärdering av arbetet. Lars som arbetat med avhoppare betonar risken med att avhoppare hjälper varandra. En offer-mentalitet kan utvecklas och individen ”fastnar” genom att identifiera sig som sektavhoppare. Både Lars och Birgit betonar svårigheten att få hjälp inom sjukvården och att bli tagen på allvar. Lars menar att det ideala vore att tala både med andra avhoppare och med personer utan den erfarenheten. Birgit vill ha en sjukvårdsavdelning eller ett rehabiliteringshem för sektsjuka.

6.1 Diskussion

Till största delen har intervjuerna bekräftat de teorier jag använt mig av. Det som intervjuerna har tillfört, utöver den teoretiska förståelsen, är främst hur man som medlem i JV kan skapa sig fiender. Även de skilda uppfattningarna mellan aktiva och avhoppare, vad beträffar om familjebanden stärks eller förstörs genom ett medlemskap anser jag vara anmärkningsvärt. Förmodligen är det så, att om *hela* familjen är aktiv så kan relationerna bli starka inom familjen. Om däremot familjemedlemmarna visar skilda intressen för rörelsen, kan allvarliga konflikter uppstå. Ytterligare en viktig insikt jag fått under arbetets gång är vilken oerhörd *makt* sekten har, såväl fysisk som psykologisk. Fysisk makt i bemärkelsen att sekten starkt begränsar valet av umgänge, samt all tid och pengar som medlemmen prioriterar och lägger ned i rörelsen. Med psykologisk makt menar jag hur sekten kan binda medlemmarna till sig. JV kan få sina medlemmar att gå från dörr till dörr, trots att statistiken visar på usla resultat. Medlemmen kan uppleva ouppnåeliga krav, som resulterar i dåligt samvete, men törs inte lämna rörelsen. Rädslan för att förlora sitt sociala nätverk och farhågorna att sekten kanske har rätt resulterar förmodligen i att många tvivlare stannar inom JV.

Andra viktiga insikter jag fått genom arbetet är att vem som helst kan hamna i en sekt och att man faktiskt kan må *bra* i en sekt. Allt är inte negativt. Den vanligaste vägen in i en sekt är via släkt och vänner. Inom sekten finns gemenskap och en färdig mall för hur livet ska levas. Detta kan upplevas som en stor trygghet, som ett "skydd". Medlemmen kan känna sig sedd och bekräftad, trots en "snabbköpsidentitet"; det gäller att tycka och tänka som de övriga i gruppen. Som medlem kan man uppleva att man funnit meningen med livet och glädjas då andra inser Sanningen. Kanske har medlemmen kommit ur ett missbruk med sektens hjälp. För att må bra som medlem bör man inte ta del av kritiska skrifter. Risken finns då att tvivel kan uppkomma. Diskussionen om att må bra i en sekt blir än mer intressant om man utgår från att medlemmen är manipulerad. Kan man må bra när man är manipulerad? Jag vill hävda det. Varje dag så manipuleras vi alla av exempelvis media, politiker och reklam som vill övertyga oss på olika sätt. Så länge man inte upplever sig lurad, kan man må bra ändå.

JV rekryterar inte nya medlemmar med ont uppsåt. Tvärtom vill de hjälpa människor att förstå Sanningen. Den verkliga sanningen som, enligt dem, endast står att finna inom rörelsen. De upplever att de "räddar människor ur brinnande hus". I god tro. Som ungdom kan engagemang i en sekt framstå som tilltalande. Man får svar på existentiella frågor och världen blir lätt att förstå. Svart eller vitt. Genom täta och regelbundna bibelstudier kan JV ostört inplantera sin lära hos den intresserade. Varje vecka tränas de i att bemöta svårhanterliga frågor, att bli goda "människofiskare". Medan de knackar dörr noterar de vilka som kan vara värda ett återbesök. De vill hjälpa.

Intervjuerna visar att om man som medlem i JV börjar tvivla på rörelsens lära, kan man läsa litteratur skriven av avhoppare som tidigare suttit i rörelsens ledning. På så sätt kan man känna igen sig och få sina tvivel bekräftade. Genom Internet kan man se att man inte är ensam. Det är bra om man kan bygga upp ett socialt nätverk innan man lämnar rörelsen och genom samtal med andra avhoppare kan man finna förståelse. Där behöver man inte känna sig dum. Man bör dock även samtala med andra, för att inte fastna i bitterhet med en identitet som sektavhoppare. Föreningen Rädda Individen kan ge information om rörelsen. De kan också förmedla kontakter till andra avhoppare.

Materialet visar att Sverige är i behov av professionell personal som kan ta avhoppares problem på allvar. Vi behöver personal med såväl terapeutisk som teologisk kunskap som ser till helheten, till såväl livet innan som efter ett sektmedlemskap.

Personlig reflexion - vidare forskning. Ett ämne som jag tycker vore intressant att studera vidare är: Hur mår barnen i Jehovas vittnen? Hur upplever de utanförskapet då de exempelvis inte får gå på kalas eller klippa julstjärnor i skolan? Hur bör läraren agera om barnet vill delta men föräldrarna förbjuder? Vilken syn har barnen inom JV på omgivningen, till exempel andra klasskamrater? Betraktas kamraterna utanför JV som onda? Hur påverkar det i så fall kamratskapet i skolan? På vilket sätt kan man i det sociala arbetet hjälpa barn i sekter och samtidigt visa hänsyn till föräldrarnas auktoritet? Listan med frågor kan göras lång, men jag väljer att stanna här.

Under arbetets gång har jag också funderat över vad religionsfrihet egentligen innebär. Var går gränsen för åsiktsfriheten? I dagarna fattar Sveriges riksdag beslut om huruvida homosexuella ska omfattas av Lagen om hets mot folkgrupp. Om förslaget går igenom skulle det innebära en begränsning av åsikts och yttrandefriheten. En person som tror att Bibelns texter, angående homosexualitet, är tillämpliga idag och ger uttryck för det under ett kyrkomöte skulle riskera böter. Det skulle kunna leda till fängelsestraff. Religionsfrihet? Inom JV begränsas åsiktsfriheten genom att allt ifrågasättande betraktas som sataniskt. Om en medlem har en avvikande åsikt riskerar denne att förlora hela sitt sociala nätverk. Religionsfrihet? Risken är stor att man hamnar i ett cirkelresonemang där religionsfriheten påbjuder åsiktsbegränsning. Att man själv väljer om man vill delta eller inte. Jag hoppas att denna uppsats har visat att det hela är mer komplicerat än så; att andra faktorer än själva åsikterna och trosuppfattningarna spelar en väsentlig roll.

KÄLLFÖRTECKNING

- Bengtsson, B. m.fl. (1994). *De kallar sig Jehovas vittnen – men är de kristna?*. Tumba: Botkyrka Pingstförsamling.
- Bertilsson, E. m.fl. (1995). *Manipulering pågår*. Stockholm: FRI och Verbum Förlag.
- Elkind, D. (1984). *Nästan vuxen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Geels, A. & Wikström, O. (1997). *Den religiösa människan*. Stockholm: Plus Ultra.
- Gustafsson, G. (1997). *Tro, samfund och samhälle*. Örebro: Libris.
- Gustafsson, I. m.fl. (1983). *Nyreligiösa rörelser i Sverige*. Göteborg: Förlagshuset Gothia.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin. (1998). *Multimedia version 2.0 på DVD*. Malmö: Bokförlaget Bra Böcker AB.
- Nylund, K-E. (1998). *Att leka med elden*. Stockholm: Sellin & Partner Bok och Idé AB.
- Sundén, H. (1974). *Religionspsykologi*. Stockholm: Proprius Förlag.
- Watch Tower Bible and Tract Society. (1976). *Nya världens översättning av de kristna grekiska skrifterna*. Brooklyn.
- Wilson, B. (1970). *Religiösa sekter*. Aldusuniversitetet: Bokförlaget Aldus/Bonniers.

Muntliga källor

- Danielson, P. (2002). Telefonsamtal, JV i Stockholm. 2002-02-05.
- Lars. (2002). Intervju. 2002-04-03.
- Lena. (2002). Intervju. 2002-04-10.
- Lidros, B. (2002). Intervju. 2002-04-24.
- Nabil. (2002). Intervju. 2002-04-16.
- Sofie. (2002). Intervju. 2002-04-09.
- Sven. (2002). Intervju. 2002-04-02.

Uppsatser & tidningsartiklar

- Ahlberg, M. (1993). Sektsjukan – ett växande samhällsproblem. *Psykolog Tidningen*. 39. (6) 5-6.
- Vagvölgyi, J. (1995). *När religionen gör ont – en uppsats om destruktiva sekter och deras avhoppare*. Stockholm: Sköndalsinstitutet.
- Westberg, K. (2000). *Uteslutningsanordningen i Jehovas vittnen*. Uppsala: Teologiska institutionen.

Internet

- <http://home.swipnet.se/FRI>
- <http://search.msn.se>
- <http://welcome.to/stodgruppen>

Referenslitteratur

- Franz, R. (1990). *Samvetskris*. Göteborg: CKI-Förlaget.
- Hassan, S. (1990). *Combating cult mind control*. Vermont: Inner Traditions International.
- Lifton, R. (1989). *Thought reform and the psychology of totalism*. North Carolina: The University of North Carolina Press.
- Lofland, J. (1966). *Doomsday Cult*. New Jersey.
- Thoursie, R. (2001). *Ditt ord är ljus*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Wallis, R. (1973). *The sectarianism of Scientology*. A Sociological Yearbook of Religion in Britain, vol 6.

